

En studie av naturguider i Sverige

– och hur de kan bidra till miljömässig hållbarhet

Per Sonnvik, Peter Fredman, Olga Milinchuk

En studie av naturguider i Sverige – och hur de kan bidra till miljömässig hållbarhet

© Per Sonnvik, Peter Fredman and Olga Milinchuk, 2025-01-27
Cover Photo by SLU Centrum för naturvägledning (CNV)
ISBN: 978-91-90017-06-7
Faculty of Human Sciences
Mid Sweden University, Östersund
Phone: +46 (0)10 142 80 00
ETOUR Report Series 2025:1

Förord

Rapporten har tagits fram inom ramen för Mistra Sport & Outdoors (www.mistrasportandoutdoors.se) – ett forsknings- och samverkansprogram för ökad miljömässig hållbarhet inom idrotten och friluftslivet. Syftet är att öka kunskapen om naturguider i Sverige och studera hur de kan bidra till en ökad miljömässig hållbarhet med sin verksamhet, bland annat genom interpretation. Studien har genomförts med särskilt stöd från Mistra och Mittuniversitetet. Det empiriska underlaget till rapporten har tagits fram av forskarna Olga Milinchuk och Peter Fredman på Mittuniversitetet. Rapporten har skrivits av Per Sonnvik på SLU Centrum av naturvägledning (CNV), med bidrag från Fredman och Milinchuk. Värdefulla synpunkter under rapportens framtagning har erhållits av Hansi Gelter och Kersti Beck Larsson.

Innehåll

Förord	i
Sammanfattning	iv
1. Inledning	1
Syfte och innehåll.....	2
2. Vem är naturguide?	2
Certifieringar och bedömningssystem – en översikt	6
3. Naturvägledning, interpretation och guidning för hållbar utveckling	7
Interpretation	8
TORG-modellen.....	11
Att skapa förändring – teoretiska utgångspunkter	11
Naturguidning för hållbar utveckling.....	12
Deltagarnas perspektiv	13
Guidernas perspektiv	13
4. Metod	14
Enkäten	14
Studiens begränsningar	16
5. Naturguiderna	17
Naturguidernas utbildning, certifiering och erfarenhet	17
Högsta utbildningsnivå	18
Erfarenhet och aktivitetsnivå	18
Ålder.....	19
Var sker guidningen?	20
Hur arbetar naturguiderna?	22
Naturguidning och miljömässig hållbarhet.....	23
Interpretationens roll i naturguidning.....	28
TORG-modellen.....	28
Behov av vidareutbildning	35
6. Diskussion och slutsatser	38
Förändrat miljömässigt beteende genom interpretation.....	40
Bättre naturguidning i Sverige	41
Rekommendationer om vidareutbildning.....	42
Interpretation	42
Hållbarhet	43
Övrig guidekompetens	43
Slutord och fortsatta studier.....	44
7. Litteratur	46

Bilaga 1.....	48
Enkäten	48
Bilaga 2.....	53
Tildens principer	53
Bilaga 3.....	54
Interpret Europes checklista för guidning	54

Sammanfattning

- Rapporten har tagits fram inom ramen för Mistra Sport & Outdoors, ett forsknings- och samverkansprogram som leds av Mittuniversitetet för ökad miljömässig hållbarhet inom idrotten och friluftslivet (www.mistrasportandoutdoors.se). Syftet med studien är att öka kunskapen om naturguider i Sverige och studera hur de kan bidra till en ökad miljömässig hållbarhet, bland annat genom interpretation.
- I rapporten använder vi ordet naturguide i betydelsen av en person som kommunicerar med och leder andra människor i naturen. Naturguidning kan ses som en av flera metoder inom naturvägledning.
- Begreppet interpretation kan beskrivas som ett kommunikativt förhållningssätt inom naturvägledning. Enligt TORG-modellen, som används i rapporten, kännetecknas framgångsrik interpretation av att ha ett starkt tema (T), vara välorganiserad så att den är lätt för deltagarna att följa (O), vara relevant (R), samt stimulerande och givande (G) för deltagarna.
- För att samla in data om naturguider i Sverige användes en kombinerad kvantitativ och kvalitativ metod med en utforskande design. En digitalt distribuerad enkät riktad till naturguider med koppling till Svenska Turistföreningen, SveGuide, Svenska Fjälledarorganisationen, Svenska Bergsguideorganisationen och Naturturismföretagen användes för att samla in data om naturguiders profiler, hur de guidar och deras uppfattningar om hållbarhet. Utsicknen resulterade i totalt 144 användbara svar, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 41 %.
- Enkäten visade vilka utbildningar och certifieringar som naturguiderna har genomgått. Mer än en tredjedel av respondenterna i studien har erhållit certifieringen Certifierad naturguide. Mer än två tredjedelar (72 %) av naturguiderna har studerat på universitet eller högskola, vilket innebär att de är mer välutbildade än svenska befolkningen i genomsnitt. Nästan hälften av naturguiderna har mer än 10 års erfarenhet av guidning och mer än hälften är i åldersspannet 50 till 69 år.
- Den naturtyp som flest av dem har erfarenhet av är guidning i skogsområden. Den naturtyp där minst antal naturguider är verksamma i är kust- och marina områden. Däremellan hamnar bergs- och fjällområden, natur nära stadsområden och stads- och tätortsmiljö.

- Säkerhet/trygghet, kommunikation och att skapa en positiv upplevelse är det som naturguider över lag fokuserar mest på i sitt arbete. Värdskap och gruppdynamik samt organisation/planering får mindre uppmärksamhet. Att bidra till miljömässigt hållbart beteende hos deltagarna är lägre prioriterat av guiderna, jämfört med de andra områdena.
- Däremot anser två tredjedelar av guiderna att det är viktigt eller mycket viktigt att fokusera på miljömässig hållbarhet när de guidar. Det är betydligt fler av guiderna som tycker att det är mycket viktigt att i sin guidning försöka påverka deltagarna genom att skapa medvetenhet och förmåga att stimulera ett mer miljömässigt hållbart beteende, jämfört med antalet guider som i praktiken försöker påverka deltagarna att anta ett mer miljövänligt beteende.
- Frågor baserat på TORG-modellen visar att: Guiderna arbetar generellt med ett sammanhållande tema/budskap (T) i sina guidningar och anser att det bör tas fram utifrån deltagarnas förväntningar och önskemål, men det är oklart om teman används som det rekommenderas inom interpretation. Endast några få av guiderna nämner att organisering av berättelsen (O), pedagogiken och den röda tråden är en viktig del av organisationen av guidningen. Flertalet guider förefaller inte guida på ett sätt som enligt TORG-modellen krävs för att göra interpretationen relevant (R). Det finns ett engagemang hos de flesta guider i att göra guidningen givande (G) för deltagarna.
- Guiderna anser att deras guideutbildning uppfyllt kraven i guidearbetet bäst när det gäller säkerhetskompetens samt organisations- och planeringsförmåga. Strax därefter kommer kommunikationsförmåga. Betydligt färre av guiderna anser att deras guideutbildning uppfyllt kraven när det gäller medvetenhet om ett mer miljömässigt hållbart beteende. Majoriteten av guiderna anser att de har tillräckligt med kunskaper för att under guidningen uppmuntra deltagare till ett mer miljövänligt beteende.
- En majoritet av guiderna känner ett behov av vidareutbildning inom naturguidning. Flest önskar mer kunskaper i miljömässigt hållbart beteende. Därefter kommer i fallande ordning säkerhet, kommunikation, praktisk guideteknik, värdskap, organisation och planering och naturkunskap.
- Guiderna bidrar till skydd och omhändertagande av naturen genom att under guidningar bland annat berätta om allemansrätten, lokala regler och hur man värnar om naturen under turen. Endast ett fåtal av guiderna nämner att de försöker påverka sina deltagare till ett mer hållbart beteende genom att lära ut om naturen och dess

betydelse. Få använder dialog och samtal när de guidar om miljöfrågor, likaså är det få som verkar aktivt för att stärka banden mellan deltagaren och naturen.

- Det finns ett tydligt intresse bland naturguiderna som helhet att försöka påverka sina deltagare till ett mer hållbart beteende. För att naturguiderna med hjälp av interpretation skulle kunna bidra ännu mer till att förändra deltagares beteende ser vi att det finns utrymme för vidareutbildning kring att utforma dialoger och samtal om miljöfrågor samt tekniker som stärker banden mellan deltagaren och naturen.
- Vi ser ett stort intresse hos många guider att arbeta med interpretation och vidareutbildning kring sådana metoder. Vi rekommenderar därför kurser för naturguider om miljömässigt hållbart beteende och det kan integreras i naturguidning. Vi rekommenderar att det tas fram kortare utbildningar i enlighet med utbildningsnormen för naturguider på både grundläggande nivå och fortsättningsnivåer.

1. Inledning

Naturguide. Vem är det egentligen? Vilka kunskaper behövs? Och hur är möjligheterna för naturguiden att verka för ett mer hållbart samhälle? I den här rapporten ska vi försöka bringa klarhet i de frågorna. Och vi gör det i ett sammanhang av miljömässig hållbarhet¹.

Ordet naturguide kan användas både i betydelse av en person som guidar i eller om naturen och i betydelsen av något tryckt eller digitalt som hjälper till att förstå natur, hitta i den, komma närmre den, må bättre genom den eller få hjälp till aktiviteter i den. I rapporten använder vi ordet naturguide i betydelsen av en person som kommunicerar med och leder andra människor i naturen.

Ett viktigt element i naturguidning är att uppleva naturen. Kontakt med och förståelse av naturen lyfts återkommande som en viktig del i omställningen för ett hållbart samhälle (Sandberg *et al*, 2019) och för naturovana deltagare kan naturupplevelsen som deltagaren får genom naturguidningen utgöra en stor del av dess samlade naturkontakt.

I guidesituationerna finns det ofta goda möjligheter att kommunicera om naturen och hållbarhetsfrågor, både kopplat till själva aktiviteten, som friluftsliv och naturturism, men även i ett bredare perspektiv. Det kan till exempel handla om att man under en guidning ser och berättar om en växt eller ett djur som är beroende av gammal skog, och att guiden leder in samtalet till frågor om behovet av att skydda gamla skogar och hur man som enskild individ kan bidra till det. Ett annat exempel är en guidning i fjällen, där guiden initierar ett samtal om kopplingen mellan smältande glaciärer och klimatkrisen – ett samtal där deltagarnas olika synpunkter hur krisen kan hanteras får utrymme vilket kan ge dem nya perspektiv och insikter.

Naturguider kan ha vitt skilda syften med sina guidningar, men gemensamt är att de fyller en viktig roll inom såväl det organiserade friluftslivet som naturturismen (Løvoll & Einang, 2021; Rokenes m.fl., 2015). Naturguiden visar inte bara vägen – den gör turen trygg och säker, bidrar till ett lärande och skapar sammanhang. För att uppnå syften som handlar om att underlätta för deltagarna att få meningsfulla, lärande och givande guideupplevelser finns det välbeprövade och forskningsbaserade verktyg. I denna rapport använder vi ett av de verktygen för att analysera svaren från en enkätundersökning riktad till naturguider.

Vi använder den så kallade TORG-modellen (Ham, 2018), som kan användas för att med interpretation göra medveten skillnad som guide. Modellen bygger på beteende- och kommunikationsteorier (Ajzen, 1991). Utifrån analysen ger vi rekommendationer som kan

¹ Vi använder begreppet hållbarhet som att det består av tre delar: ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet.

bidra till att naturguidningen i Sverige i högre grad medverkar till ett mer miljömässigt hållbart samhälle.

Syfte och innehåll

Rapporten redovisar resultat från en studie av naturguider gjord inom ramen för Mistra Sport & Outdoors med följande två syften:

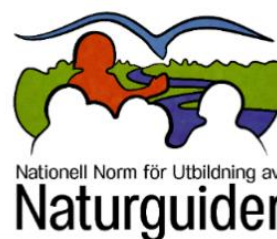
1. Att få en tydligare bild av naturguiderna i Sverige, baserat på deras erfarenhet, var och hur ofta de guidar, utbildning, ålder, kön mm.
2. Att analysera i vilken utsträckning naturguider fokuserar på miljömässig hållbarhet i sin verksamhet och i vilken utsträckning de använder interpretation på ett sätt som kan bidra till ett förändrat beteende hos deltagarna

Rapporten är uppdelad i sex kapitel. Efter denna inledning följer kapitel 2 där vi resonerar kring vem som är en naturguide samt kapitel 3 som beskriver kommunikativa verktyg en guide kan använda, bland annat för att påverka deltagarna mot ett mer miljömässigt beteende. I kapitel 4 beskriver vi metoden och hur data har samlats för den studie som rapporten bygger på. Därefter följer kapitel 5 som redovisar resultaten från enkätstudien. I det avslutande sjätte kapitlet diskuterar vi vad som skulle kunna göras för att underlätta för naturguiderna att ytterligare bidra till mer miljömässigt hållbart friluftsliv och naturturism.

2. Vem är naturguide?

Under mänsklighetens historia har det förmodligen alltid funnits de som underlättat för andra att lära sig om naturen och/eller visa vägen. Förr handlade det kanske mest om överlevnad, som för att hitta mat och trygghet. I dag handlar det oftast om avkoppling och meningsfulla upplevelser. I dagens samhälle med stora hållbarhetsutmaningar är det även allt fler naturguider som tar sig an uppgifter om att i naturen uppmuntra till engagemang, sprida hopp och underlätta dialog om svåra frågor.

Det är många som skulle kunna definieras som naturguide i Sverige idag, och de flesta av dem har olika fokus i sin guideverksamhet. För en del är fokus på en viss friluftslivsaktivitet medan det för andra är fokus på natur- eller kulturlandskapet. Naturguide är ett begrepp som används brett i Sverige och det saknas i Sverige en definition som är allmänt vedertagen². Det är därmed svårt att hitta en säker siffra på hur många

² Se Kongsgaard Wilkens (2017) för en diskussion om begreppet naturguide i en norsk kontext.

naturguider som finns i landet. I följebrevet till utskicket av enkäten för denna studie beskrevs naturguidning som verksamhet där guiden *”leder, informerar och inspirerar andra personer i naturmiljöer under organiserade former”* (se Bilaga 1).

Under arbetet med att ta fram ett svenskt nationellt kvalitetssäkringssystem för naturguider har man försökt ringa in kompetenskrav för en naturguide. NEST-projektet³ (Northern Environment for Sustainable Tourism) pågick mellan 2005 och 2007 och innebar ett betydelsefullt steg i detta arbete (Gelter *et al*, 2007). Den nationella normen för utbildning av naturguider⁴ (utbildningsnormen) lanserades 2015⁵ för att underlätta för utbildare, de som vill utbildas till naturguide och de som ska anlita en guide. Genom utbildningsnormen är det utbildningar som bedöms. Naturguiden blir bedömd indirekt då hen kan få ett intyg från avklarad utbildning. I arbetet med att ta fram utbildningsnormen arbetades det fram en definition: *”Med naturguide menar vi personer som guidar om och i naturen och kulturlandskapet. Dessa personer kan också kallas kulturmiljöpedagog, naturvägledare eller utomhuspedagog, beroende på inriktning. En naturguide möter oftast en publik som själva sökt sig till aktiviteten på sin fritid.”* Enligt denna definition är alltså en naturguide en person som guidar framför allt frivillig publik⁶ i och om naturen och kulturlandskapet, till skillnad från exempelvis skolan där deltagande i undervisning är obligatoriskt.

Anledningen till att både naturen och kulturlandskapet står med i utbildningsnormens definition av naturguide är att det ofta är svårt att dra gränsen mellan den mer vilda delen av landskapet (naturen) och den mänskligt påverkade delen (kulturlandskapet). Även mitt i det mest urbana landskapet går det att bedriva naturguidning i någon form. För att fånga upp bredden i guidens arbetsområde kan det argumenteras för att guiden borde benämnas som *natur- och kulturmiljöguide* eller kanske *landskapsguide*. Naturguide valdes dock som begrepp för utbildningsnormen då man i framtagandet tänkte sig att den tilltänkta guiden framför allt är verksam i naturen, men även väver in kulturmiljödelar där det är relevant. Man lutade sig även mot den omfattande diskussion om begreppsval som hade gjorts inom NEST-projektet på 00-talet, där man rekommenderade att *naturguide* bör användas för ett nationellt certifieringssystem för guider i naturen (Gelter *et al*, 2007).

³ <https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/cnv/naturvagledning/metoder-och-verktyg/guidning/utbildningsnormen/nestguide/certifieringsrapport.pdf>

⁴ Det finns i Figur 1 nedan en grafisk översikt över de kvalitetssäkringssystem för naturguider som nämns i rapporten.

⁵ Arbetet byggde vidare på framför allt NEST-projektet, där man tagit fram ett förslag på ett nationellt certifieringssystem för naturguider.

⁶ Begreppet *frivillig publik* är en översättning av engelska begreppet *non-captive audience*.

Ett par år efter att utbildningsnormen för naturguider lanserats började det planeras för ett kompletterande certifieringssystem. Resultatet blev det nationella certifieringssystemet Certifierad Naturguide som lanserades 2020. I certifieringssystemet är det själva guiden som bedöms. Både utbildningsnormen och certifieringssystemet togs fram under flera år och baserades på en bred samverkan mellan olika aktörer i Sverige⁷. De listade kompetenskraven för naturguiderna överensstämmer generellt sett mellan de två systemen. Skillnaderna beror framför allt på att systemen har tagits fram vid olika tillfällen.

Sammantaget kan vi från utbildningsnormen och certifieringssystemet se att en naturguide är en person som ska ha följande kompetenser:

- Kunna planera, följa upp och utvärdera sin guideverksamhet.
- Ha ett gott värdskap.
- Besitta en pedagogik och kommunikation som underlättar för deltagarna att uppleva och utveckla sin känsla för och kunskap om det guidningen handlar om.
- Kunna utöva ett ledarskap som påverkar gruppen att fungera tillsammans, i relation till målen för guidningen.
- Arbeta med ett systematiskt, förebyggande säkerhetsarbete samt kunna hantera incidenter.
- Vara en förebild i sitt agerande i naturen samt inspirera till en mer hållbar livsstil.
- Ta ansvar för sin verksamhet.
- Kunna använda eventuell förtäring under guidningen till att förhöja upplevelsen samt bidra till ökad medvetenhet om den påverkan som olika val av mat har på miljön.

De flesta personer tänker nog att en naturguide ska besitta gedigen kunskap om sitt ämnesområde eller den plats hen guidar om, men ändå framkommer inte just det som ett tydligt kompetenskrav i vare sig utbildningsnormen eller certifieringssystemet för naturguider. Anledningen är att det i båda kvalitetssäkringssystemen antas att guiden har tillräcklig kunskap i det avseendet – något som har diskuterats återkommande med förslag om att det bör förtydligas.

Kravet på att guiden ska ha kunskap om naturen framgår tydligare i Fjälledarnormen⁸. Denna norm är för utbildningar av fjälledare som ska vara verksamma i de svenska fjällen. Fjälledarnormens innehåll och form inspirerade framtagandet av utbildningsnormen för

⁷ På www.slu.se/naturguide presenteras arbetet bakom de två systemen.

⁸ <https://fjalledarradet.se/onewebmedia/Fjälledarnormen.pdf>

naturguider, och de två är tänkta att kunna användas tillsammans och komplettera varandra. Målsättningen med Fjälledarnormen är att fjälledaren ska handleda människor på ett professionellt och säkert sätt. Det är ett stort fokus på säkerhet, utrustning och förflyttning bland de 16 utbildningsmomenten i normen. Ett moment som har ett annorlunda fokus är det om *Naturvård*. Det har som målsättning att fjälledaren ska ha kännedom om möjligheter och begränsningar för organiserat friluftsliv i fjällnatur. Ett av de fem exemplen på innehåll som nämns för momentet är enkla kunskaper om flora, fauna och geologi samt naturens känslighet för belastning och slitage. Ytterligare ett moment i Fjälledarnormen som skiljer sig från de övriga är *Ledarskap och kunskapsvägledning*. Där nämns det bland annat: situationsanpassat ledarskap för en trivsamt stämning; att ge deltagaren en både fysisk och psykisk upplevelse genom aktiviteten; att lättfattligt och effektivt ge undervisning i aktuell verksamhet; samt en pedagogisk helhetssyn. Dessa delar beskrivs inte mer än så, men kan ses överensstämma med liknande delar i både utbildningsnormen och certifieringssystemet för naturguider.

Sveriges Guideförbund (SveGuide) är en intresseorganisation för guider. Organisationen bedömer guider både utifrån hur de utför en guidning (yrkesbedömning som leder till nationell certifiering) och att de har tillräcklig kunskap om ämnet och platsen (auktorisering)⁹. För auktoriseringen bedömer lokala eller ämnesmässiga experter.

Yrkesbedömningen utförs utifrån följande kompetenser:

Kommunikativ och pedagogisk förmåga (tydligt tal och instruktioner, kommunikation med olika åldrar och engagemang för platsen); Guideteknik (mikrofonteknik, tajming, säkerhet och inga personliga åsikter); samt Värdskap (presentation av sig själv och chauffören, tidsmässig planering, praktisk information, kroppsspråk, bemötande). Det vi kan se som framför allt särskiljer SveGuides kvalitetssäkringssystem av guider, från de andra vi nämnt ovan, är dess separata bedömning av kunskap om ämnet och platsen. Man lägger alltså en relativt stor vikt på den typen av kunskap.

Ett av de kvalitetssäkringssystem för naturguider som tyngst betonar behovet av att guider behöver ha gedigen kunskap om naturen är Storstockholms naturguider, vilka organiseras av Naturskyddsföreningen i Stockholms län. Den ämnesmässiga kunskapen garanteras av att samtliga guider har en biologi- eller biogeovetarexamen medan guidekompetensen kontrolleras genom att de är auktoriserade av Stockholm Visitors Board (Visit Stockholm)¹⁰. Ett annat exempel är den diplomering som guider i Söderåsens nationalpark kan erhålla, och

⁹ <http://sveguide.se/guideauktorisering/nationell-certifiering/>

¹⁰ <https://www.utinaturen.nu/om-oss/vara-guider/>

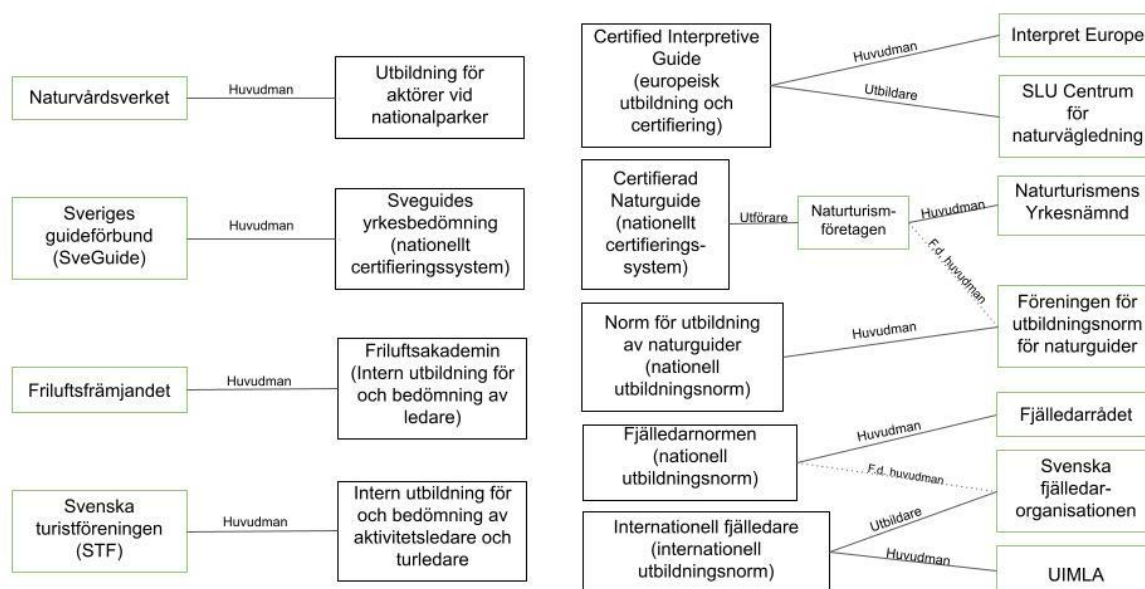
administreras av naturum Söderåsen. Guiderna där kan genomgå en kort utbildning och test, med fokus på en förståelse för nationalparken och dess natur och kulturvärden¹¹.

Att som guide kunna sitt ämne är naturligtvis centralt, men samtidigt är det viktigt att uppmärksamma att en guidning inte är samma sak som en föreläsning. En guide kan genom dialog med sina deltagare skapa mening, väcka tankar och bidra till ett lärande. Att erbjuda deltagarna en meningsfull och utvecklande naturupplevelse handlar om mycket mer än att "bara" kunna sitt ämne. Hur mycket ämneskompetens som krävs för att få till en meningsskapande lärande dialog finns det olika åsikter om (Gelter, 2003).

Certifieringar och bedömningssystem – en översikt

Som framgår av genomgången ovan finns flera olika system för utbildning och certifiering av guider i svensk natur. Utöver de mer etablerade systemen förekommer också utbildningar hos enskilda friluftsförbund, till exempel Friluftsrådet och STF, men också mer specialiserade kvalitetssäkringssystem inom till exempel paddling, klättring, skogsbad och svamplockning. Figur 1 nedan ger en schematisk bild över de huvudsakliga certifieringar och bedömningssystem som finns i Sverige för naturguider, vilka också varit en utgångspunkt för arbetet med denna rapport.

Figur 1. Huvudsakliga certifieringar och bedömningssystem för naturguider i Sverige

¹¹ <https://www.sverigesnationalparker.se/park/soderasens-nationalpark/besöksinformation/diplomerade-guider/>

3. Naturvägledning, interpretation och guidning för hållbar utveckling

I Sverige och de nordiska länderna har sedan tidigt 1990-tal begreppet naturvägledning använts för att beskriva en samling av metoder vilka underlättar för människor att uppleva och utveckla sin känsla för och kunskap om naturen och kulturlandskapet (Sandberg *et al*, 2019). Guidning är en av naturvägledningsmetoderna. Närliggande och ibland överlappande metoder är storytelling/berättande, kulturmiljöpedagogik och utomhuspedagogik. Ofta samlas dessa metoder inom begreppet *bemannad naturvägledning*, alternativt *naturvägledning med guide*. Vid de bemannade naturvägledningsmetoderna möter deltagaren naturvägledaren, till exempel som en naturguide. Den andra typen av naturvägledning är *obemannad naturvägledning*, alternativt *självguidande naturvägledning*. Det är till exempel skyltar med text, audioguider och naturvägledning som nås via mobiltelefoner. Vid obemannad naturvägledning tar deltagaren del av naturvägledningen genom att till exempel läsa skylten som naturvägledaren tagit fram eller lyssnar på den inspelade audioguiden. Den som utför eller tar fram naturvägledningen brukar benämnas naturvägledare. Vid obemannad naturvägledning möter inte deltagaren naturvägledaren, det vill säga den person som tagit fram naturvägledningen.

CENTRUM FÖR
NATURVÄGLEDNING

SLU Centrum för naturvägledning (CNV) lyfter fram att naturvägledning, som till exempel naturguidning, kan bidra till:

- Att lyfta fram platserns värden för deltagaren.
- Lärande om natur och kulturmiljöer.
- Att få till ännu mer meningsfulla upplevelser i naturen och besöksnäringen.
- Att vardagsnära natur tillgängliggörs.
- Arbete med värdskap, samtal, demokrati och dialog i naturen.
- Att underlätta pedagogiska utomhusaktiviteter för barn och unga.
- Engagemang och handling.
- Att skapa förståelse kring arbete med naturvård och miljö.
- Att göra friluftsliv mer meningsfullt.
- Plats- och landskapsutveckling.

Mötet som uppstår under den bemannade naturvägledningen mellan naturvägledaren/naturguiden och deltagaren innebär stora möjligheter att påverka

kvaliteten av guidningen. Guiden kan genom kommunikationen med deltagarna anpassa guidningen utifrån deras kunskapsnivå och vad de visar intresse för. Deltagarnas tankar och erfarenheter kan bli en del av det samlade innehållet i guidningen.

Exempel på hjälpmedel som tagits fram av CNV för bemannad naturvägledning är en checklista med tio tips samlade under akronymen PARADIS UTE¹². Tipsen handlar om att guiden har en kommunikation/interaktion med deltagarna, utgår från deras intresse, nyfikenhet och förutsättningar, aktiverar dem, uppmuntrar dem till att ha kontakt med platsen och det fenomen som guidningen fokuserar på samt att guiden bidrar till ett fortsatt engagemang hos deltagarna. Det ingår även bland tipsen att aktiviteten bör ta hänsyn till naturen och andra människor. Viktigt i sammanhanget är att underlätta deltagarnas egna lärande genom förstahandsupplevelser med det som guidningen fokuserar på. Här blir begreppet fenomen centralt, det vill säga det objekt eller den sak som deltagaren har en förstahandskontakt med och som guidningen fokuserar på. Oftast är det något materiellt, som till exempel ett träd eller en byggnad, men det kan även vara något immateriellt, som till exempel en dans eller en sång.

Interpretation

Begreppet interpretation används alltmer som en samlande term för olika metoder inom naturvägledning och för att tydliggöra den slags kommunikation som man eftersträvar. På engelska används begreppet *heritage* eller *nature interpretation* på liknande sätt som naturvägledning används i Sverige. Enkelt uttryckt kan interpretation beskrivas som ett kommunikativt förhållningssätt inom naturvägledning (Ham, 2018; Sandberg m.fl., 2019). Internationellt finns flera olika definitioner av interpretation.

Den USA-baserade organisationen National Association of Interpretation (NAI) definierar interpretation på följande sätt:

Interpretation is a purposeful approach to communication that facilitates meaningful, relevant, and inclusive experiences that deepen understanding, broaden perspectives, and inspire engagement with the world around us.

Interpretation Canada använder följande definition:

Heritage interpretation is any communication process designed to reveal meanings and relationships of cultural and natural heritage to the public, through first-hand involvement with an object, artifact, landscape or site.

¹² <https://www.slu.se/cnv/paradisute>

Den brittiska organisationen the Association for Heritage Interpretation (AHI) har en mer detaljerad definition:

Interpretation is a communication process that shares interesting stories and experience's that help people make sense of, and understand more about, a site, collection or event. Interpreters come from all walks of life. They can be teachers, storytellers, writers, artists, curators, designers and scientists. However, they all share a passion for crafting engaging memorable experiences that connect people to our heritage. It is through these experiences that we can enhance people's appreciation and understanding of their heritage.

Ytterligare ett exempel på definition av begreppet interpretation finner vi i Australien:

Interpretation Australia believes that interpretation enriches our lives through engaging emotions, enhancing experiences and deepening the understanding of places, people, events and objects from the past and present. Interpretation communicates ideas, information and knowledge in a way which helps people to make sense of their environment.

Det vi sammanfattningsvis kan se när vi tittar på definitioner som används av ledande organisationer inom området i Nordamerika, Europa och Australien är att interpretation:

- Bygger på förstahandsupplevelser med ett natur- eller kulturarvsfenomen (objekt, personer, evenemang, artefakt, landskap eller plats).
- Är en kommunikationsprocess mellan guiden och deltagarna om idéer, information och kunskap.
- Fördjupar och underlättar förståelse och djupare meningsskapande.
- Utmanar, inspirerar och vidgar perspektiv.
- Utbyter intressanta berättelser och upplevelser/erfarenheter.
- Avslöjar meningar och förhållanden.
- Underlättar meningsfulla, relevanta och inkluderande upplevelser.
- Engagerar känslor.
- Främjar respekt för allt natur- och kulturarv och bidrar till engagemang för vår omvärld.

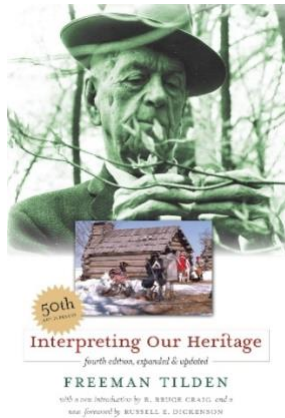
Dessa definitioner har vuxit fram sedan 1800-talet. Anatole France (1844–1924), som var fransk författare och nobelprisvinnare menade att

Det är tillräckligt att öppna sinnen; överbelasta dem inte. Lägg till en gnista. Om det finns något brännbart, kommer det ta eld.

Enos Mills (1870–1922), som var en av huvudpersonerna bakom skapandet av Rocky Mountains national park i USA, betonade gärna att

Nature guiding is more inspirational than informational.

Båda dessa citat kan tolkas som att bra naturguidning inte handlar om att förmedla så mycket fakta och information som möjligt utan att guiden istället bör inspirera och bidra till nyfikenhet hos deltagaren, vilket är en viktig princip för interpretation så som den används idag.

Figur 2. Tilden på framsidan *Interpreting Our Heritage*, utgiven av The University of North Carolina Press (Tilden, 1957)

Journalisten Freeman Tilden presenterade 1957 sex principer för bra interpretation i USA:s nationalparker i boken *Interpreting Our Heritage* (Figur 2). Han anges ofta som den första som definierade begreppet *interpretation* (heritage interpretation). Han såg interpretation om natur- och kulturarv som en pedagogisk aktivitet vilken syftar till att avslöja betydelser och relationer med hjälp av originalföremål, genom förstahandsupplevelse och genom illustrativa metoder, snarare än att enbart kommunicera fakta (Tilden, 1957). Principerna som Tilden utvecklade presenteras närmare i Bilaga 2.

Innan begreppet naturvägledning etablerades i Sverige gjordes försök att använda begreppet *tolkning* som en översättning till interpretation (Arnell *et al*, 2010). Tolkning kan ses som en naturlig översättning till interpretation då naturvägledaren/guiden underlättar deltagarens tolkning och förståelse av fenomenet/platsen. Men begreppet tolkning blev aldrig ett vedertaget begrepp, istället började begreppet naturvägledning användas i Sverige och övriga skandinaviska länder (Sandberg *et al*, 2019).

Att guida med hjälp av interpretation är ett av flera sätt att guida. Gelter m.fl. (2007) ger i NEST-rapporten en översikt över olika typer av guidning. I denna studie har vi valt att utgå från interpretation för att undersöka hur naturguider arbetar. Interpretation kan för en naturguide fungera som ett användbart verktyg för att bidra till ett miljömässigt hållbart beteende (Ham, 2018). Interpretation kan även användas för guidningar som inte fokuserar på miljömässig hållbarhet. Även om naturguider inte känner till begreppet kan de använda arbetssätt som är i enlighet med interpretation.

Centralt inom interpretation är att man planerar sin kommunikation med deltagarna. Olika planeringsmodeller kan användas. Att ta fram tema och mål för en naturguidning anses inom interpretation som en viktig del i planeringen, och som alltid när mål sätts är det en fördel om det efteråt följs upp om de uppnås. Vi ska här se närmare på den så kallade TORG-modellen för interpretation vilken utvecklats av den amerikanske forskaren Sam Ham och som varit en utgångspunkt för den aktuella enkätundersökningen (se Ham, 2018).

TORG-modellen

Sam Ham, professor emeritus vid University of Idaho, är en välkänd forskare inom interpretation som varit en viktig inspiratör för utvecklingen av naturvägledning i Sverige. Enligt hans definition är interpretation ett förhållningssätt till strategisk kommunikation, som innebär att deltagare utmanas att upptäcka egna betydelser och skapa egna relationer till företeelser, platser, människor och idéer (Ham, 2018). Ham har tagit fram den så kallade TORG-modellen (TORE på engelska) för att illustrera vad som behöver karaktärisera det han benämner som framgångsrik interpretation. Enligt modellen behöver interpretationen:

- Ha ett starkt tema (T)
- Vara välorganiserad så att den är lätt att följa (O)
- Vara relevant för deltagarna (R)
- Vara stimulerande och givande (G)

Enkätundersökningen som ligger till grund för denna rapport omfattar flera frågeställningar som baseras på TORG-modellen. Vi har valt att använda modellen i studien då den är väletablerad samtidigt som den överskådligt sammanfattar viktiga delar som bör ingå i "framgångsrik interpretation". Vi är dock medvetna om att modellen kan ses som att den lägger för stor tonvikt på guidens/vägleddarens val av tema.

Att skapa förändring – teoretiska utgångspunkter

Den ovan beskrivna TORG-modellen baseras på flera teorier inom kommunikation och beteendevetenskap. Som vi har sett betonar modellen vikten av att fånga och behålla publikens uppmärksamhet. Centralt i modellen är vikten av att organisera information kring teman vilket bygger på principen att människor lättare kommer ihåg och förstår information när den presenteras i ett sammanhängande och meningsfullt sammanhang (Ham, 2018). En teoretisk utgångspunkt för TORG-modellen är att människor har olika vägar att bearbeta information: den centrala och den perifera vägen (Petty & Cacioppo, 1986). Den centrala vägen innebär att mottagaren noggrant och kritiskt utvärderar innehållet av budskapet, vilket kräver hög motivation och förmåga att bearbeta informationen. Den perifera vägen innebär att mottagaren påverkas av ytliga faktorer snarare än själva innehållet i budskapet. Det kan vara avsändarens trovärdighet, attraktivitet eller andra förebilder.

Huruvida en person faktiskt ändrar sitt beteende till följd av exempelvis deltagande i en naturguidning påverkas av flera faktorer. Enligt den så kallade "teorin om planerat beteende" (Eng. Theory of Planned Behavior) kan en beteendeförändring förstås utifrån individers intentioner, attityder, subjektiva normer och upplevd kontroll över beteendet (Ajzen, 1991). Attityder avser individens positiva eller negativa bedömningar av ett visst beteende. När det gäller naturupplevelser kan positiva attityder till miljövänligt beteende stärkas genom ökad medvetenhet, till exempel genom naturguidning. Subjektiva normer är upplevt socialt tryck, det vill säga hur mycket en person tror att viktiga andra (familj, vänner eller kollegor) förväntar sig att personen ska agera på ett visst sätt. Upplevd kontroll är den egna tron på att man kan utföra ett visst beteende, vilket påverkas av de resurser personen har till förfogande. Genom att påverka dessa tre faktorer kan man förändra människors intentioner och därmed deras beteenden.

Det finns flera alternativ till TORG-modellen och dess bakomliggande teoretiska modeller. Om syftet hade varit att undersöka i vilken mån guidernas verksamhet leder till en förbättrad anknytning till naturen hos deltagarna hade ett teoretiskt ramverk kunnat användas som lägger större tonvikt på naturupplevelsen. Se till exempel Beery et al (2024) för en översikt om studier kring connectedness to nature. Det forskningsområdet undersöker bland annat relationen mellan människors anknytning till naturen och engagemang i miljöfrågor.

Ett teoretiskt ramverk som medvetet lägger relativt liten tonvikt på guidens val av tema är det kring värdebaserad interpretation. Här är guidens fokus istället att få deltagarna att lyfta fram och dela med sig av vad platsen och fenomenet betyder för dem. Genom reflektionsövningar och perspektivbyten kan en bredare förståelse uppnås, vilket enligt Ludwig (2023) kan utgöra en god grund för samtal om hållbarhetsfrågor som leder till beteendeförändringar. Värdebaserad interpretation kan kombineras med de kompetenskrav för guider som tagits fram av organisationen Interpret Europe vilka bygger på de fyra elementen (i) omvandla fenomen till upplevelser, (ii) utmana och inspirera (iii) erbjuda vägar till djupare mening, samt (iv) främja respekt för allt natur- och kulturarv (se Bilaga 3).

Naturguidning för hållbar utveckling

I en tid då naturen och miljön på flera sätt ofta är under hård press kan guiden ge en röst åt natur- och kulturlandskapet. I den rollen kan ingå att försöka få deltagarna att skapa en större förståelse för frågor som exempelvis klimatförändringar, biologisk mångfald eller de globala målen för hållbar utveckling. För både guide och deltagare kan frågorna kännas viktiga, men samtidigt kan de ha olika tankar om vad den aktuella guidningen ska fokusera på och vad kommunikationen ska mynna ut i.

Deltagarnas perspektiv

Som vi såg i TORG-modellen ovan behöver guiden se till att innehållet i guidningen känns relevant för deltagarna. För att kunna göra det behöver guiden, utifrån kommunikation med deltagarna, ta stor hänsyn till det som intresserar dem. Personer som anlitar en naturguide vill framför allt få hjälp att uppleva naturen och vanligtvis deltar de på en naturguidning under sin fritid. Då kan vi benämna dem som *frivillig publik*¹³. Motsatsen är *ofrivillig publik*¹⁴, vilken består av deltagare som är tvingade att delta och känner att de behöver vara uppmärksamma på vad guiden säger. Ett exempel på det senare är undervisning i skolan som är obligatorisk och där eleverna förväntas visa i efterhand att de har lärt sig något från lärandesituationen.

En frivillig publik känner inte samma krav på sig att vara uppmärksam på guidningen, vilket innebär att guiden behöver jobba mer aktivt för att bibehålla intresset hos deltagarna. Å andra kan ofta ett intresse från frivillig publik vara mer genuint än från en ofrivillig publik.

Vi bör vara medvetna om att det oftast innebär en förenkling att dela upp deltagare i två grupper på detta sätt. I verkliga guidesituationer finns det oftast en skala bland deltagare gällande hur frivilligt de känner att de deltar på guidningen. Barn eller en partner kan till exempel, även om det är på fritiden, känna att de är "tvingade" att delta av en förälder eller sin partner. Så gruppen av deltagare i en guidad naturvägledning kan bestå både av de som känner sig frivilliga och de som känner sig ofrivilliga. Guiderna som har svarat på enkäten kan ha haft i åtanke grupper bestående av både frivillig och ofrivillig publik.

Guidernas perspektiv

Naturguiders syften och mål med sina guidningar kan skilja sig mycket åt. För en del guider är det viktigt att kommunikation om miljö och hållbarhet vävs in i guidningen, som en del i att de vill skapa en meningsfull och utvecklande naturupplevelse. I dag när många upplever ett allt varmare klimat och förlust av biologisk mångfald kan guiden få sina deltagare att bli inspirerade till en miljömässigt mer hållbar livsstil. Som vi har sett ovan kan interpretation då vara användbar inom naturguidning för att med utgångspunkt från en förstahandsupplevelse bidra till en meningsfull tankeväckande upplevelse som i sin tur skulle kunna leda till förändring hos människors beteende. På så sätt har guiden möjlighet att på ett djupare plan knyta an till frågor om hållbarhet. Det kan ta tid att förändra beteende, men upplevelsen från naturguidningen kan bidra genom att så ett frö eller utgöra en av flera faktorer som påverkar i den riktningen.

¹³ Non captive audience på engelska

¹⁴ Captive audience på engelska

4. Metod

För att samla in data om naturguider i Sverige tillämpades en kombinerad kvantitativ och kvalitativ metod med en utforskande design. Denna ansats, inspirerad av Creswell & Plano (2017), valdes eftersom varken kvalitativa eller kvantitativa metoder ensamma ansågs tillräckliga för att uppnå en djupare förståelse av naturguiders profiler, om och hur de använder interpretationsmetoder, samt hur hållbarhet integreras i naturguidning. Genom den utforskande designen kunde kvalitativ information i form av öppna svar bidra till att belysa och komplettera de kvantitativa enkätsvaren.

Studien följde gällande etiska riktlinjer¹⁵ där deltagarna gav samtycke i samband med att de svarade på enkäten. Deltagarna garanterades anonymitet, och eventuell information som kan identifiera enskilda personer avlägsnades före analysen.

Enkäten

En digitalt distribuerad enkät utformades för att samla in data om naturguidernas profiler, hur de guidar och deras uppfattningar om hållbarhet. Enkäten hade en kombination av flervalsfrågor och öppna frågor för att fånga ett brett spektrum av information (Bilaga 1). Den testades inför utskicket med en mindre grupp guider för att säkerställa att innehållet var tydligt och relevant. Utifrån testet omformulerades några frågor för att öka tydligheten.

I enkätfrågorna användes tre likartade begrepp kring hållbarhet: miljömässigt beteende, miljömässigt hållbart beteende och miljömässig hållbarhet. I enkäten har dessa tre begrepp inte definierats, utan det har varit upp till respondenten att lägga in sin egen tolkning. Vid framtagandet av enkäten samt analysen av svaren har vi använt samma betydelse för miljömässigt beteende och miljömässigt hållbart beteende. Begreppet miljömässig hållbarhet skiljer sig från de andra två genom att det inte enbart handlar om beteende.

Begreppet interpretation användes inte i enkäten. Istället för att fråga guiderna om de använder interpretation ställdes frågor kopplade till TORG-modellen för att på så sätt få en mer nyanserad bild över användandet av interpretation.

För att få en översikt över utbildningar, organisationer och kvalitetssäkringar i Sverige gjordes en genomgång tillsammans med personal från CNV vilken resulterade i att följande organisationer användes för att nå naturguider i Sverige:

- Svenska Turistföreningen (STF)
- Sveriges Guideförbund (SveGuide)
- Svenska Fjälledarorganisationen (SFLO)

¹⁵ <https://www.vr.se/uppdrag/etik/etik-i-forskningen.html>

- Svenska Bergsguideorganisationen (SBO)
- Naturturismföretagen.

Anledningen till att dessa organisationer valdes är att de ansågs kunna användas för att nå relativt många naturguider i Sverige, då de antingen arbetar med ett certifieringssystem för naturguider eller har kontakt med många verksamma i branschen. Vi gör emellertid inte anspråk på att undersökningen är representativ för alla Sveriges naturguider. Webbplatserna för Naturturismföretagen, SBO, SFLO och SveGuide, hade offentligt tillgängliga listor med information om guider, inklusive e-postadresser. Vi använde denna information för att sprida enkäten. STF bidrog genom att skicka ut information om enkäten via ett nyhetsbrev till sina guider.

Enkäten administrerades online via Netigate-plattformen och var öppen från november 2022 till april 2023. Två uppföljande utskick gjordes i januari och mars för att påminna de som inte svarat. Sammanlagt 360 naturguider kontaktades via e-post. Utskicken resulterade i totalt 144 användbara svar, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 41 %.

Ett sätt att få en överblick över vilka slags guider som har svarat på enkäten är att se hur de svarat på frågan "Vilken eller vilka guideutbildningar har du?" (Tabell 1). De kunde välja flera alternativ från en lista med olika certifieringar och utbildningar som finns i Sverige. Vi kan till exempel se att 53 av de 144 guider som svarat på enkäten har blivit godkända enligt Certifierad Naturguide. Vi kan även se att 8 bergsguider och 38 fjällguider svarat på enkäten. De som svarat "Annan typ av utbildning/certifiering" kunde specificera vilken utbildning/certifiering de menade i fritext, vilket redovisas i högra kolumnen i Tabell 1 om det var minst två guider som skrivit samma utbildning. Könsfördelningen bland de svarande var helt jämn mellan män och kvinnor, 50 % vardera.

Tabell 1. Typ av utbildning / certifiering som guiderna i undersökningen har.

Antal guider	Utbildning / certifiering	Antal guider	Övrig utbildning / certifiering
53	Certifierad naturguide (enligt Naturturismens yrkesnämnd)	3	Havskajakledare
43	Nationell certifiering enligt SveGuides yrkesbedömning	3	UIMLA IML
38	Certifierad fjällguide (enligt Fjälledarnormen) ¹⁶	3	Friluftsfrämjandet

¹⁶ Genom Fjälledarnormen bedöms utbildningar. Elev som genomgår godkänd utbildning får ett diplom efter att man genomfört den. Som Fjälledarnormen är utformad idag blir inte eleven certifierad.

37	Lokal turistguide (auktorisering av turistorganisation/studieförbund)	2	Yrkehögskoleutbildning
11	Sveriges nationalparker aktörsutbildning	2	Naturvägledning för yrkesverksamma
8	Auktoriserad svensk bergsguide (Svenska Bergsguideorganisationen)	2	Skogsbadsguide
6	Certified Interpretive Guide, CIG (Interpret Europe)	2	Låglandsvandringsledare
38	Annan typ av utbildning/certifiering	2	Certified tour manager

Studiens begränsningar

Då det inte finns något officiellt register över naturguider i Sverige bygger studien på kontaktuppgifter hämtade från ett antal organisationer verksamma i branschen. Det innebär att vi inte kan göra anspråk på att enkätsvaren gäller för alla naturguider i Sverige. Studien har förmodligen missat att nå vissa grupper, exempelvis guider som är medlemmar i Naturturismföretagen men som inte är certifierade naturguider, guider som är utbildade fjälledare genom Fjälledarnormen men antingen inte är medlem i SFLO eller inte valt att synas på organisationens webbsida, och guider som inte nås via de utvalda organisationerna.

Det är svårt att pricka in rätt tillfälle för att skicka ut en enkät så att så många som möjligt har tid att svara. November, då enkäten först skickades ut är förmodligen en bra månad då det är en relativt lugn period för naturguider verksamma i Sverige. Enkäten var öppen fram till april, vilket innebär att den senare delen av perioden då enkäten var öppen sammanfaller med högsäsong för de naturguider som arbetar med skidåkning och andra vinteraktiviteter. Det skulle kunna innebära en underrepresentation av guider verksamma på vintern.

Det finns alltid en risk att personer som svarar på enkäter vill framställa sig på ett mer positivt sätt än vad som är fallet i verkligheten. Det gäller särskilt frågor som har en stark laddning eller upplevs som personliga. Att guida i naturen är för många nära förknippat med ett starkt engagemang och naturintresse, något vi bör vara medvetna om när vi till exempel granskar svaren över vilka miljöambitioner man har med sin guideverksamhet. Tonalitet, följebrev och utformning av text i epostutskicken kan också påverka om mottagaren går vidare och öppnar en enkät eller inte. Några mottagare av utskicket hörde av sig och uppgav att man inte såg sig som naturguide såsom det beskrevs i enkäten (se Bilaga 1).

5. Naturguiderna

I det här kapitlet ska vi baserat på enkätsvaren få en tydligare bild av de naturguider som svarat på enkäten och hur de bedriver sin verksamhet. Vi börjar med att se hur de har utbildat sig.

Naturguidernas utbildning, certifiering och erfarenhet

I enkäten kunde naturguiderna markera en eller flera av sju utbildningar samt kategorin *Annan typ av utbildning*. Några av utbildningarna kan snarare ses som certifieringar eller auktoriseringar som guiden erhållit genom att uppfylla vissa kriterier. De sju förhandsvalen som kunde markeras i enkäten var (med andelen svar i respektive grupp inom parentes):

- Lokal turistguide (auktorisering av turistorganisation eller studieförbund) (27 %)
- Nationell certifiering enligt Sveriges Guideförbunds (SveGuide) yrkesbedömning (31 %)
- Certifierad naturguide (enligt Naturturismens yrkesnämnd) (38 %)
- Certifierad fjällguide (enligt Fjälledarnormen) (27 %)
- Certified Interpretive Guide, CIG (framtagen av Interpret Europe) (4 %)
- Sveriges nationalparkers aktörsutbildning (8 %)
- Auktoriserad svensk bergsguide (Svenska Bergsguideorganisationen) (6 %)
- Annan typ av utbildning/certifiering (27 %)

Vi kan se att mer än en tredjedel av respondenterna i studien har erhållit certifieringen *Certifierad naturguide*. Det kan å ena sidan ses som anmärkningsvärt då certifiering startade först 2020, å andra sidan gick enkäten ut till samtliga guider som vid det tillfället hade erhållit *Certifierad Naturguide*, vilket sannolikt gör dem överrepresenterade i studien.

Att 27–31 % av respondenterna i studien har svarat *SveGuide*, *Fjälledarnormen* eller *lokal guideauktorisering* är mindre förvånande då de kvalitetssäkringarna har funnits länge.

Endast 4–8 % har svarat att de har gått *nationalparkernas aktörsutbildning*, *Certified Interpretive Guide* (CIG) eller är *auktoriserad bergsguide*. Det är inte förvånande då de två förstnämnda är utbildningar/certifieringar som hålls vid få tillfällen och bergsguidesutbildningen är en krävande utbildning för bergsmiljöer som endast ett fåtal svenskar har genomgått. Enkäten var inte heller riktad specifikt till de som har gått nationalparks-aktörsutbildning eller *Certified Interpretive Guide*.

Fritextsvaren visar på en stor bredd i utbildningsbakgrund hos de som angett annan typ av utbildning. Bland de mest förekommande svaren kan nämnas att 3 % är utbildade

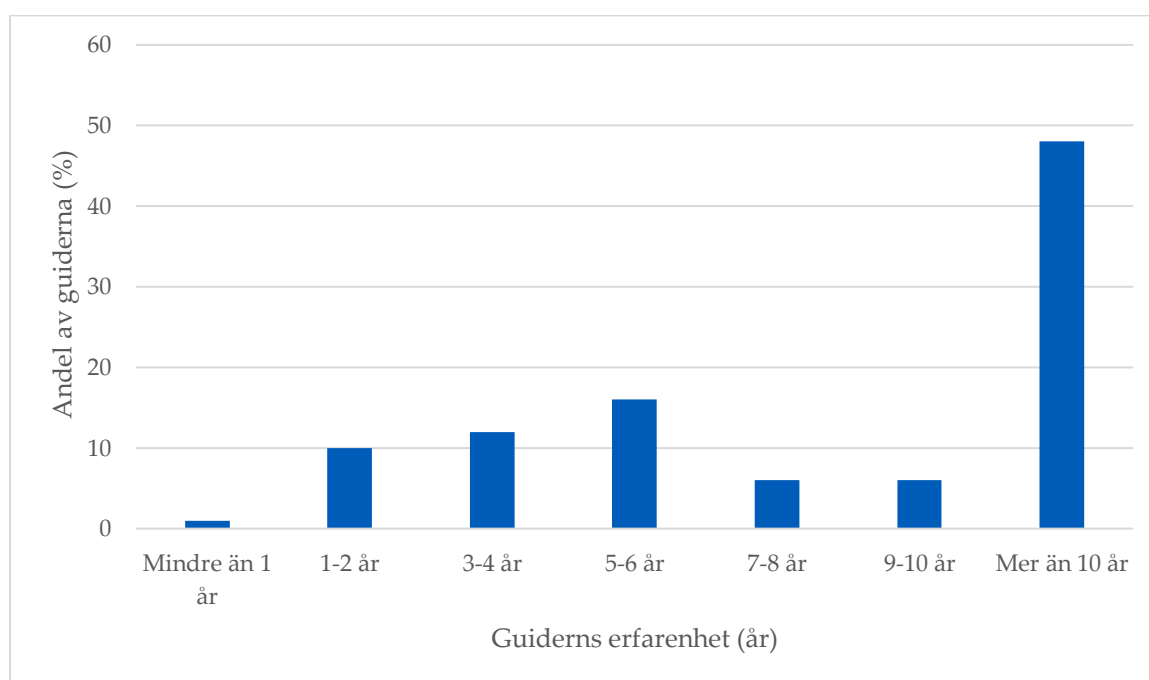
fjälledare¹⁷, 2 % är utbildade havskajakledare och 2 % har utbildning från Friluftsrådet. Utbildningar de gått har hållits av olika högskolor, universitet och andra utbildningsaktörer.

Högsta utbildningsnivå

En av frågorna i enkäten handlade om guidernas högsta utbildningsnivå. Vi kan se att mer än två tredjedelar (72 %) av naturguiderna har studerat på universitet eller högskola. Resterande har gymnasium (14 %), grundskola (1 %) och annan utbildning (13 %) som sin högsta utbildningsnivå. Som annan utbildning har flest angett folkhögskola, yrkeshögskola och bergsguide. Resultaten kan vi jämföra med den svenska befolkningen i stort där 45 % år 2021 hade läst vidare efter gymnasiet¹⁸. Naturguiderna som svarat på enkäten förefaller alltså vara relativt välutbildade.

Erfarenhet och aktivitetsnivå

När vi ser på naturguidernas erfarenhet kan vi se att nästan hälften av naturguiderna har mer än 10 års erfarenhet av guidning (Figur 3). Drygt en tredjedel har en erfarenhet på 1–6 år, varav merparten 5–6 års erfarenhet. Vi kan således dra slutsatsen att svaren i enkäten bygger på en hel del erfarenhet från naturguidning.

Figur 3. Naturguidernas erfarenhet av guidning.

¹⁷ Eventuellt bör de läggas till bland de 27 % som svarat Certifierad fjällguide bland förhandsvalen.

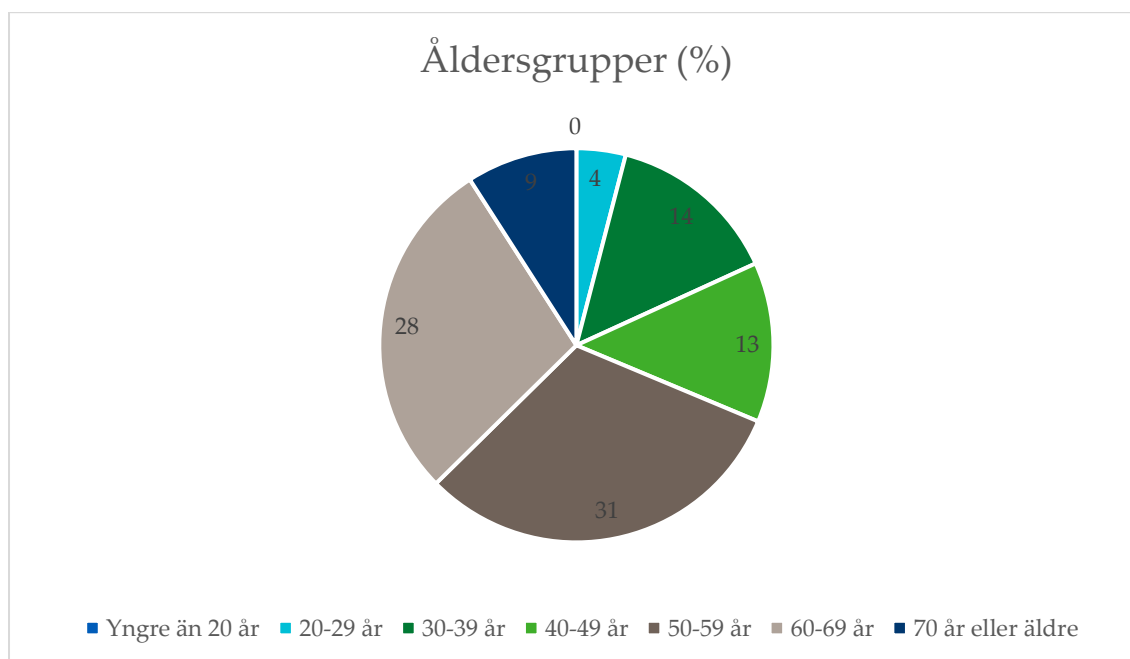
¹⁸ <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/utbildningsnivan-i-sverige/>

Det skiljer sig en hel del bland naturguiderna hur många dagar per år de är verksamma. Majoriteten är verksamma 30–60 dagar per år. I genomsnitt arbetar de 53 dagar per år som naturguide. 12 % är verksamma mer än 100 dagar per år. Det innebär att det förmodligen endast är en liten andel av naturguiderna som har naturguidning som sin huvudsakliga inkomst. Att det kan vara svårt att bedöma en guides aktivitetsnivå vittnar ett av svaren om. Guideyrket innebär inte enbart guidning:

Jag driver eget företag med guidning motsvarande ungefär på årsbasis 50–70 % av min tid. Skulle jag räkna endast guidedagar i natur så blir självklart siffran lägre men guideyrket är också försäljning, administration, marknadsföring, materialvård, inköp mm.

Ålder

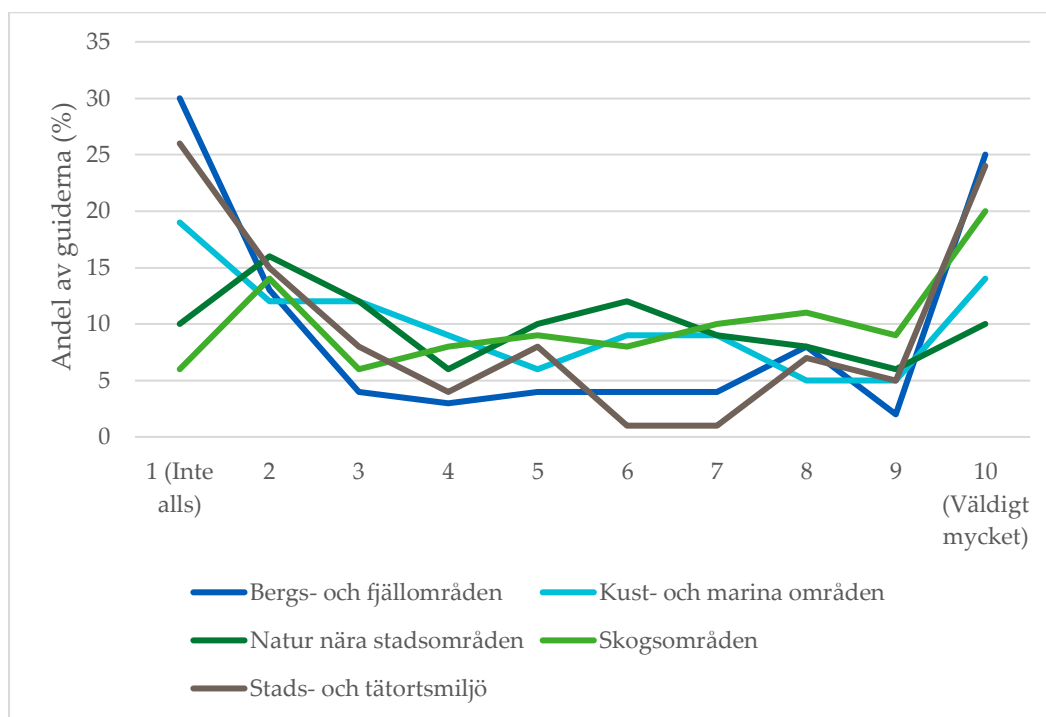
Ser vi till guidernas ålder så är mer än hälften (59 %) i åldersspannet 50 till 69 år, 5 % är mellan 20 och 29 år, 27 % är mellan 30 och 49 år, och 9 % är äldre än 69 år (Figur 4). Att en så stor andel av naturguiderna som svarat på enkäten är över 50 år är förvånande för en verksamhet som ibland kan vara fysiskt krävande. Å andra sidan kan en högre ålder innebära mer erfarenhet av naturguidning och kontakt med människor samt mer kunskaper att dela med sig av. Den höga medelåldern för guiderna som svarat på enkäten skulle också kunna bero på att äldre personer brukar vara mer pliktrogna att svara på enkäter än vad yngre är.

Figur 4. Naturguidernas åldersfördelning

Var sker guidningen?

Naturguider kan vara verksamma i många naturtyper och miljöer, allt från vildmarkspräglade områden till stadsmiljöer. Med hjälp av enkätsvaren får vi en bild av var naturguiderna är mest verksamma (Figur 5). Det ställdes frågor om deras erfarenhet av att arbeta som guide i bergs- och fjällområden, kustområden/marina områden, natur nära stadsområden, skogsområden samt stads och tätortsmiljö. Den naturtyp som flest har erfarenhet av är guidning i skogsområden. Fyra av tio guider har arbetet i skog som guide mycket eller väldigt mycket. Skog i olika former är en vanlig naturtyp i Sverige, cirka två tredjedelar av landytan klassas som skog, så det kan nog anses vara ett förväntat svar.

Figur 5. Erfarenhet av att guida i olika landskapstyper. Svar på frågan: Hur mycket erfarenhet har du av att arbeta som guide i följande landskapstyper?

Den naturtyp där minst antal naturguider verkar vara verksamma är kust- och marina områden, 43 % har arbetat lite eller inte alls i den naturtypen medan 24 % har arbetat där mycket eller väldigt mycket.

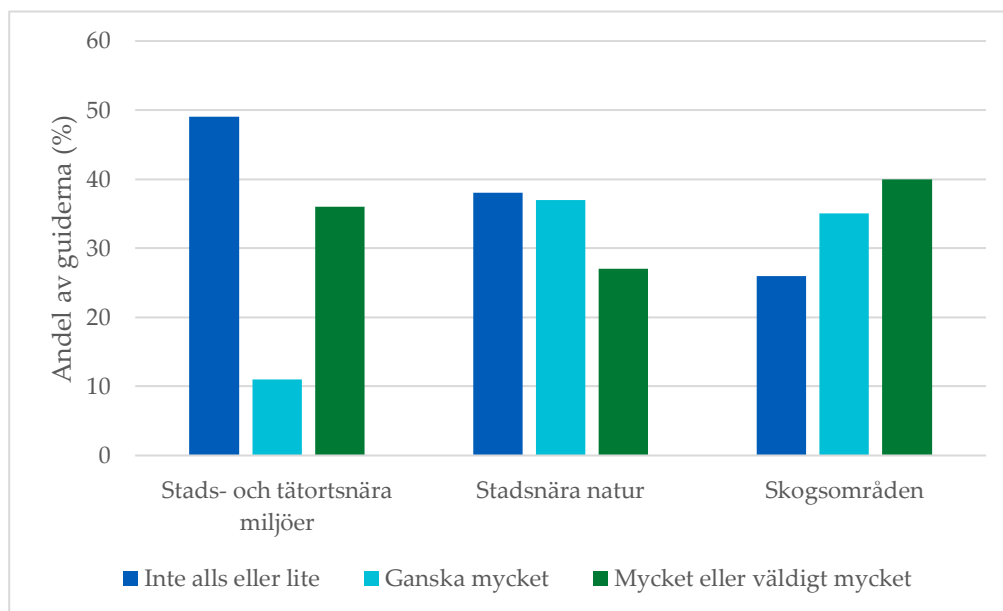
Det finns naturtyper där en del naturguider är mycket erfarna medan andra har väldigt lite erfarenhet. Berg- och fjällområden samt stads- och tätortsmiljöer är sådana miljöer. För berg- och fjällområden har 47 % erfarenhet av att arbeta där lite eller inte alls där, medan 35 % har arbetat där mycket eller väldigt mycket. För stads- och tätortsmiljöer har 36 % jobbat där mycket eller väldigt mycket medan 49 % endast har jobbat där lite eller inte alls.

Vi uppmärksammar att det är något fler naturguider som har erfarenhet av att arbeta i bergs- och fjällområden än de som uppgett att de är utbildade enligt fjälledarnormen eller är

bergsguider. En av anledningarna till det kan vara att en del guider har hållit i naturguidningar i mindre riskfyllda situationer i bergs- och fjällmiljöer än där Konsumentverket rekommenderar utbildning enligt Fjälledarnormen.¹⁹

När vi jämför hur mycket guiderna har erfarenhet från stads- och tätortsnära miljöer jämfört med stadsnära natur, ser vi att det i den stadsnära naturen är en relativt jämn spridning av svaren på skalan från ingen erfarenhet till mycket erfarenhet: 38 % har jobbat där lite eller inte alls medan 24 % har arbetat där mycket eller väldigt mycket.

Vi kan för guidning i de tre landskapstyperna stads- och tätortsnära miljöer, stadsnära natur och skogsområden se en tydlig skala från specialisering till relativt jämn erfarenhetsspridning. I stads- och tätortsnära miljöer har hela 49 % jobbat lite eller inte alls, 11 % har ganska stor erfarenhet, medan hela 36 % av guiderna har mycket eller väldigt mycket erfarenhet. I naturtypen som är strax utanför tätorten (stadsnära natur) är det en jämnare fördelning mellan guidernas erfarenhet då 38 % har liten eller ingen erfarenhet alls, 37 % ganska stor erfarenhet och 24 % har mycket eller väldigt mycket erfarenhet. När vi sedan ser på guidning i skogen har 26 % av guiderna ingen eller väldigt liten erfarenhet, 35 % ganska stor erfarenhet, och hela 40 % av guiderna mycket eller väldigt mycket erfarenhet. Med detta resonemang kan vi dra slutsatsen att antalet guider som har erfarenhet av att guida i en viss landskapstyp ökar när vi går från tätorter via stadsnära natur till skogsområden. Det förefaller logiskt även om det finns gott om stadsnära skogsområden.

Figur 6. Jämförelse mellan hur mycket erfarenhet guiderna har av att arbeta som guide i 1) stads- och tätortsnära miljöer, 2) stadsnära natur och 3) skogsområden.

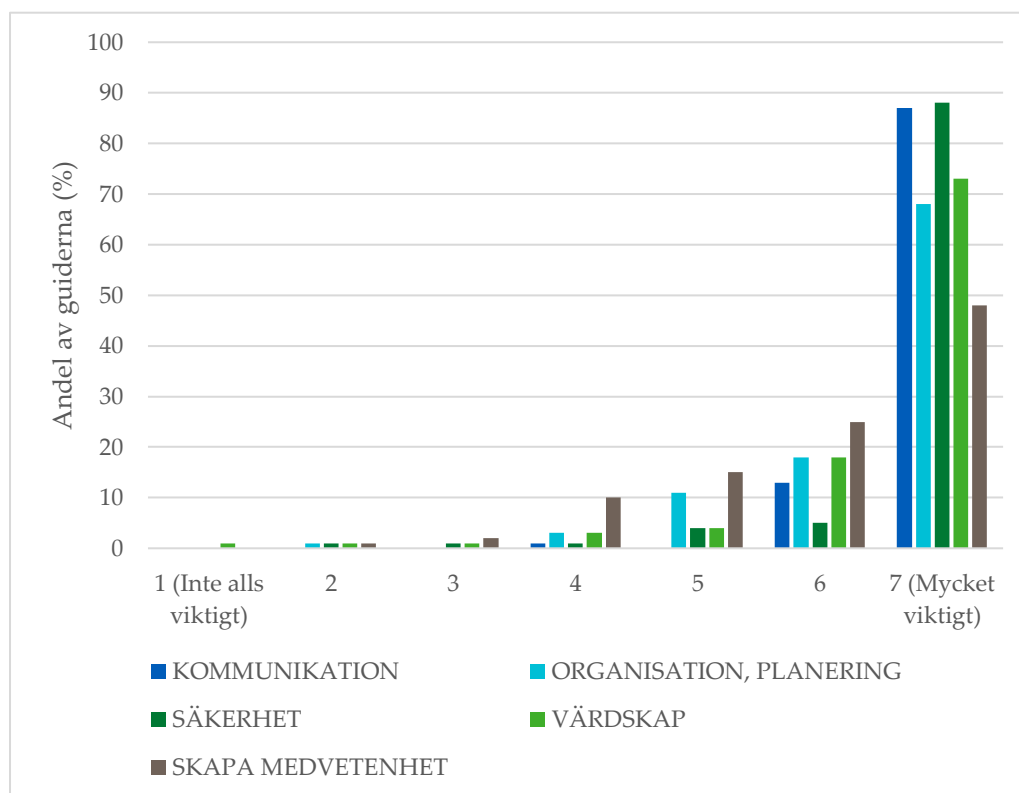
¹⁹ <https://www.konsumentverket.se/for-foretag/produktsakerhet/produktsakerhetslagen/sakra-tjanster/fjall--och-vinterturism/>

Hur arbetar naturguiderna?

En guidning består av flera olika delar, som till exempel planering, säkerhet och värdskap. Genom enkätsvaren får vi en bild över vilka delar av guidningen som guiderna anser är viktiga att arbeta med. I enkäten fick de möjlighet att markera hur viktigt de ansåg att det är att arbeta med följande fem områden:

- Kommunikation och förmåga att skapa en positiv upplevelse så att guidningens innehåll blir intressant, engagerande och underhållande.
- Organisation, planering och förmåga att skapa en välorganiserad tur.
- Säkerhet och förmåga att hantera trygghet samt förhindra eller agera korrekt vid en olycka.
- Värdskap och förmåga att skapa en bra upplevelse, en god stämning i gruppen och hantera eventuella konflikter.
- Betydelsen av att skapa medvetenhet och förmåga att stimulera ett mer miljömässigt hållbart beteende hos deltagarna.

Svaren angavs genom att markera på en skala från 1–7, där 1 är "Inte alls viktigt" och 7 är "Mycket viktigt".

Figur 7. Hur viktig kommunikation, organisation/planering, säkerhet, värdskap och att skapa medvetenhet är för arbetet som naturguide.

Hela 88 % av guiderna tycker det är viktigt att arbeta med säkerhet och förmåga att hantera trygghet samt förhindra eller agera korrekt vid en olycka. Resterande svar ligger relativt jämnt fördelat på svarsalternativen 2–6.

Nästan lika många (87 %) av guiderna tycker det är mycket viktigt med kommunikation och förmåga att skapa en positiv upplevelse så att guidningens innehåll blir intressant, engagerande och underhållande. Ytterligare 13 % har svarat 6, dvs det näst högsta svarsalternativet.

Att arbeta med värdskap och förmåga att skapa en bra upplevelse, en god stämning i gruppen och hantera eventuella konflikter upplevs som mycket viktigt för något färre guider (73 %). Ytterligare 18 % av guiderna har svarat 6, dvs det näst högsta svarsalternativet.

Det är något färre (68%) som anser att det är mycket viktigt att arbeta med organisation, planering och förmåga att skapa en välorganiserad tur. Här svarar 29 % av guiderna 5–6 på skalan.

Betydligt färre guider (48%) anser att det är mycket viktigt att arbeta med att skapa medvetenhet och förmåga att stimulera ett mer miljömässigt hållbart beteende hos deltagarna. När vi tittar på de övriga svarsalternativen (1–6 på den sjugradiga skalan) kan vi för området hållbarhet se att det är hela 50 % av guiderna som angett 4, 5 eller 6, vilket kan tolkas som att de tycker att det är viktigt men inte "mycket viktigt".

Sammanfattningsvis kan vi se att säkerhet/trygghet samt kommunikation och att skapa en positiv upplevelse är det som naturguider över lag fokuserar mest på i sitt arbete. Värdskap och gruppdynamik samt organisation/planering får något mindre uppmärksamhet. Att bidra till miljömässigt hållbart beteende hos deltagarna får minst uppmärksamhet – ett resultat som vi har anledning att fördjupa oss i. Att naturguiderna lägger mest fokus på att arbeta med säkerhet och förmåga att hantera trygghet samt förhindra eller agera korrekt vid en olycka kan tolkas som att de är medvetna om att deltagarna behöver känna sig säkra och trygga innan de är redo att ta del av innehållet i guidningen.

Naturguidning och miljömässig hållbarhet

I enkäten fick naturguiderna svara på fyra frågor om deras ambitioner och praktik när det gäller att arbeta med miljömässig hållbarhet i sina guidningar (Figur 8). En fråga handlade om hur viktigt de tycker det är att fokusera på miljömässig hållbarhet när de guidar. Två tredjedelar av guiderna ser det som viktigt eller mycket viktigt (svar 6 eller 7 på skalan). Ytterligare en fråga undersökte i vilken utsträckning guiderna fokuserar på miljömässig hållbarhet när de guidar. Det är något färre. På samma skala från 1 till 7, där 7 är mycket

viktigt, har 59 % svarat 6 eller 7. Det kan tolkas som att knappt två tredjedelar av guiderna har ett relativt tydligt fokus på hållbarhet i sin guidning.

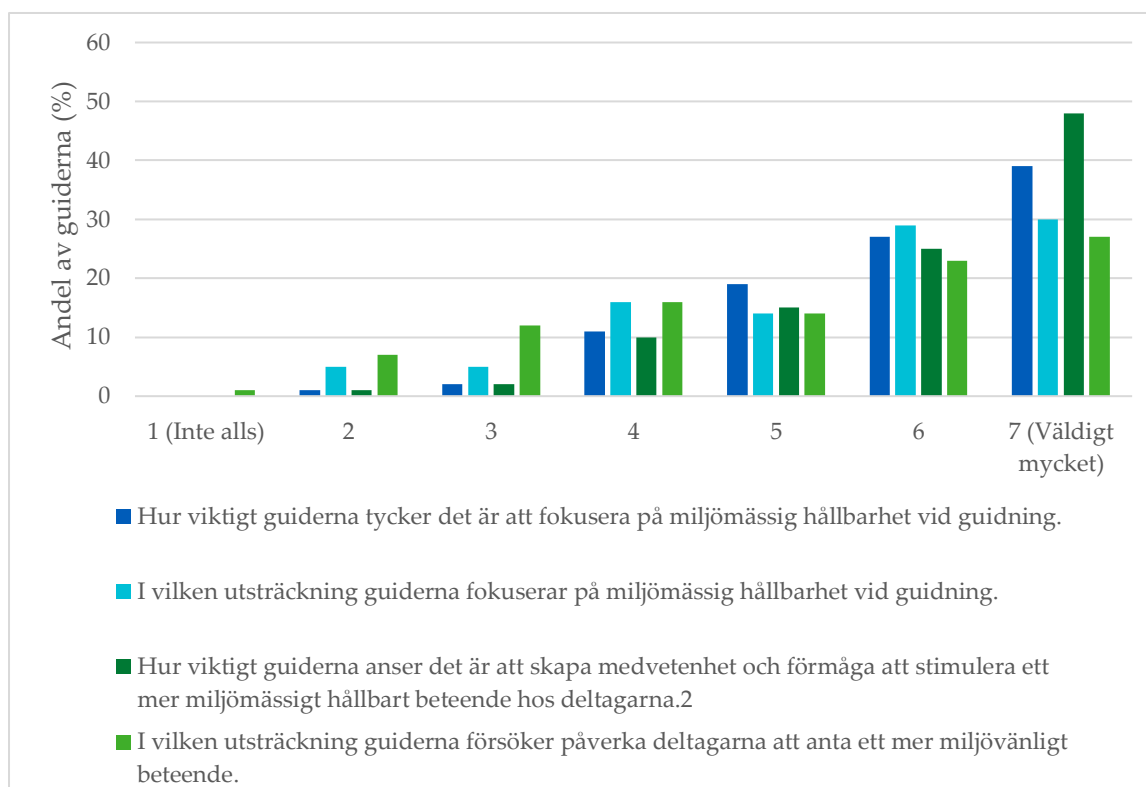
Vid en jämförelse mellan svaren på de två frågorna kan vi se att det är nästan lika stor andel av guiderna som tycker det är mycket viktigt eller viktigt att fokusera på miljömässig hållbarhet i guidningen som de som i praktiken fokuserar på miljömässig hållbarhet i sin guidning. Resultaten visar dock att deras ambitioner för hållbarhet är något högre än vad deras guidning är i nuläget.

Två ytterligare frågor fokuserade på hur guiden försöker påverka deltagarna när det gäller hållbarhet. En fråga handlade om hur guiderna försöker påverka deltagarna genom att skapa medvetenhet och förmåga att stimulera ett mer miljömässigt hållbart beteende²⁰. På skalan 1 till 7 (där 7 är mycket viktigt) har hela 73 % svarat 6 eller 7. Det är alltså en relativt hög andel av guiderna som anser att påverkan är viktigt att arbeta med²¹. En snarlik fråga handlade om i vilken utsträckning guiderna försöker påverka deltagarna att anta ett mer miljövänligt beteende under guidningen. På skalan 1 till 7 (där 7 är mycket viktigt) har 50 % svarat 6 eller 7. På denna fråga är det alltså färre guider som svarat mycket viktigt jämfört med den tidigare liknande frågan.

Vi kan från de här två frågorna se att det är betydligt fler av guiderna som tycker det är mycket viktigt att i sin guidning försöka påverka deltagarna genom att skapa medvetenhet och förmåga att stimulera ett mer miljömässigt hållbart beteende, jämfört med antalet guider som försöker påverka deltagarna att anta ett mer miljövänligt beteende. En anledning till det kan vara att det känns mer naturligt för guiderna att försöka påverka genom att skapa medvetenhet än att mer direkt försöka påverka deltagarna att anta ett mer miljövänligt beteende. En naturguide som håller i en guidning om naturvärden i skogen kan se det som att hen bidrar till att skapa medvetenhet och indirekt stimulerar till ett mer miljömässigt hållbart beteende, till exempel konsumtionsbeteende. En guide som håller i en sådan naturguidning kanske inte lika mycket anser att fokus på guidningen är att försöka påverka deltagarna att anta ett mer miljövänligt beteende.

²⁰ Det är samma fråga som tas upp i Figur 7 ovan.

²¹ Värt att nämna är att "skapa medvetenhet" betonades i frågan genom att stå i versaler.

Figur 8. Ambition och aktiviteter för miljömässig hållbarhet.

I en följdfråga i enkäten kunde de svarande²² beskriva i fritext vad de gör för att påverka deltagarna att anta ett mer miljömässigt beteende. Analysen visar att det vanligaste sättet som guiderna försöker påverka deltagarna att anta ett mer miljömässigt beteende är genom att få dem att förstå hur man ska bete sig i naturen, hela 44 % av de som svarade på frågan nämnde detta. De berättar för deltagarna om allemansrätten, lokala regler och hur man värnar om naturen under turen, till exempel genom att inte skräpa ner. Ett fåtal tar upp toalettbesök, disk och tvätt i naturen.

Tre av guiderna svarar så här om vad de gör för att påverka deltagarna att anta ett mer miljömässigt beteende:

Pratar Allemansrätten, Håll Sverige Rent, Hur viktigt det är för djur och natur att ta till exempel hem soporna - Lätt att göra rätt, då det ger en positiv påverkan på naturen. Eld när, var, hur och varför.

Pratar klimat, hållbarhet, biologisk mångfald, alternativa levnadssätt etc.

Generellt känns det som viktigast att gästerna får en positiv upplevelse med varierat innehåll. De kommer för berättelserna. Och där blir miljön en av mina berättelser, - då tar de till sig den; som fakta om marint skräp, olika insatser man själv kan delta i, förmedla att strandstädarkartan

²² Hälften av guiderna som svarade på enkäten fyllde i ett svar på denna fråga.

finns och vad den innebär, dvs vara en kunskapsspridare. Parallellt pekar jag ut invasiva arter och rariteter. Genom att väva in miljömedvetenheten längs rutten når den fram. Jag förmedlar också rätt beteende till gruppen, genom att be dem gå x och inte y, berätta om allemansrätten inklusive skyldigheter osv, vattenförbrukning och tips hur vatten kan användas smart osv.

Det är färre naturguider (29 % av de som svarade på fritextfrågan om miljömässigt beteende) som försöker påverka genom att berätta om det man upplever i naturen och utifrån det koppla till miljöfrågor, hur allt hänger ihop, lösningar på miljöfrågor, skyddad natur samt att få deltagarna att göra medvetna val hemma i sin vardag. En anledning till att det är relativt få guider som svarat så kan vara att en hel del guider undviker att uppfattas som politiska gentemot sina deltagare. Tre av guiderna skriver:

Jag försöker få dom att inse att vi alla är betydelsefulla kuggar i miljön och att vi i vår vardag kan göra små men betydelsefulla saker för att leva så miljövänligt som möjligt.

Att försöka öka kunskapen om det vi ser under guidningen. För får man större kunskap är man ofta rädd om det man har runt omkring sig.

Genom att på olika sätt varva ned med naturen och skapa sammanhang och gemenskap med naturen förstår deltagaren att de är en del av naturen. I slutet av varje guidning så är det då läge att prata om hur vi kan ta hand om naturen och på så sätt tar vi också hand om oss själva och vår framtid. Vi är inte separerade.

Endast 3 % av guiderna nämner att de försöker skapa stärkta band mellan deltagaren och naturen. En svarar så här:

Jag jobbar generellt med att stärka deltagarnas relation till naturen och på sådant sätt förhoppningsvis öka deras motivation att värna miljön.

Lika många betonar att man gentemot deltagarna inte ska läxa upp, peka finger eller tvinga på åsikter. Tre guider skriver så här:

Man kan inte läxa upp vuxna om resurshantering, till exempel vatten/pappersförbrukning. Finns de som redan är medvetna och de som inte bryr sig. Jag kan bara ge ett tydligt exempel hur man gör (om det inte är självklart) och peka ut diverse saker att tänka på.

Vid en guidning faller det sig helt naturligt att berätta om hur vi arbetar med miljön. Då kan man till exempel säga: ".....detta är vi mycket stolta över eller "tänk om alla människor gjorde likadant, då skulle världen se annorlunda ut....." Med andra ord man kan PÅVERKA sina deltagare på många sätt, utan att "höja ett pekfinger", för det kan skapa en motsatt effekt.

Försöker aldrig "påverka deltagarna" utan mer genom att skapa insikt och förståelse för fenomenet så att eventuell och önskad förändring i beteende kommer inifrån lyssnaren själv.

11 % av de som svarade på denna fråga nämner att de använder dialog och samtal med deltagarna om miljöfrågor. Två guider skriver så här i enkäten:

Letar relevanta kopplingar till miljön. Frågar om deltagarnas syn/perspektiv.

Resonerar tillsammans kring olika inställnings- och handlingsalternativ samt vad de får för konsekvenser för miljön.

Lika många, 11 % av guiderna, använder goda exempel eller ger konkreta tips. Så här skriver två av dem:

Pekar på att använda lokala/hemodlade råvaror vid fika.

Ge konkreta exempel på beteende utan att vara besserwisser och straffande.

27 % av guiderna som svarade på denna fråga försöker påverka deltagarna att resa på ett hållbart sätt till guidningen. Det handlar till exempel om att uppmuntra till resor med tåg eller att man samåker²³.

Dels välja destinationer som det går smidigt att ta sig till med tåg eller buss. Till exempel diskutera miljöfrågor i gruppen i hopp om att så ett frö att ta tåg/buss istället för flyg.

14 % försöker påverka genom att göra medvetna miljövänliga val av mat och kommunicerar det till deltagarna. 11 % försöker påverka deltagarna till hållbara val av utrustning, som att låna eller hyra istället för att köpa nytt.

Vi har här ovan sett flera olika sätt som naturguiderna använder för att påverka deltagarna att anta ett mer miljömässigt hållbart beteende. Hur väl det fungerar beror på flera faktorer, som hur väl guidningen planeras och utförs. Att som guide berätta om naturen och hur man beter sig i den kan vara viktiga ingredienser i kommunikationen med deltagarna. Att sträva efter dialog om dessa frågor kan utgöra en betydelsefull del i guidningen, särskilt eftersom kunskapsutbyte och förståelse mellan deltagare och guide då kan öka (Sandberg *et al*, 2019). Samtal med deltagarna är en viktig ingrediens i interpretation och när miljöfrågorna är starkt polariserade och deltagarna har motsatta åsikter kan guiden behöva hantera det i samtalet. Vi ska nu lägga på ytterligare ett lager av förståelse kring hur naturguiderna som svarat på enkäten arbetar med miljömässig hållbarhet genom att se närmare på deras kunskap om och eventuella användning av interpretation.

²³ Vi är medvetna om att det kan vara svårt för guider som är beroende av långväga gäster att prata om hållbart resande.

Interpretationens roll i naturguidning

Ovan har vi beskrivit den roll som interpretation kan ha för naturguidning. Med hjälp av begrepp från interpretationens värld kan vi bättre förstå en del av de kvaliteter som eftersträvas inom naturguidning, vilket är fokus i avsnitten nedan.

TORG-modellen

Vi kan utifrån enkätsvaren se hur naturguiderna svarat att de arbetar med de delar som ingår TORG-modellen (se även Ham, 2018). Analysen baseras på fyra fritextfrågor där naturguiderna angav hur de gör för att: ge guidningen ett tydligt budskap/tema; göra guidningen välorganiserad; göra guidningen relevant för deltagarna och göra guidningen givande för deltagarna.

Vad guiderna gör för att ge guidningen ett tydligt budskap/tema (T)

Att ha ett starkt tema enligt TORG-modellen innebär att interpretationen är uppbyggd runt ett huvudbudskap som guiden vill förmedla. Temat hjälper guiden att välja vad som ska tas med i guidningen, vad hen särskilt bör betona men även vad guiden kanske ska undvika att ta upp. För att lättare särskilja *ämne* från *tema* kan man säga att medan ämnet utgör faktainnehållet i guidningen, uttrycker temat de övergripande idéer som guiden hoppas att deltagarna ska reflektera över. Med ett tydligt tema är det lättare att bibehålla deltagarnas uppmärksamhet, då de förstår vart guidningen är på väg och vad den vill belysa. Temat är interpretationens sammanhållande kitt och svarar på frågan "Och vad betyder det här?". Utan ett tema i en guidning, saknas en röd tråd att hänga upp alla fakta. Temat ska vara både relevant och lätt att bearbeta för deltagarna.

Det var 89 guider som svarade på frågan vad de gör för att ge guidningen ett tydligt budskap / tema. I stort sett alla av dem betonar betydelsen av att arbeta med ett tema eller budskap i guidningen och att det behöver lyftas fram och användas genomgående. Var tjugonde guide använder begreppet röd tråd. Lika många ser det som att de har ett specifikt ämne/tema som de alltid utgår från.

Ett av enkätsvaren belyser hur temat kan genomsyra planeringen av en guidning:

Jag bestämmer temat. Researchar temat inklusive intervjuer. Researchar rutt, inkl. provgår den, granskar att den håller mot temat. Bra inledning och bra slutknorr. Lär under turen ut sådant de kan ha nytta av livslångt, och kopplar det till sådant de ser i landskapet / runt oss, så att de blir påmindas även på egen hand senare. Gäster kommer ibland flera år efteråt och berättar hur de fortfarande ser sådant / lägger märke till sådant jag skickat med dem i tanken.

Att guider behöver vara tydliga om temat/inriktningen inför (som annonsering) och i introduktionen till guidningen lyfts fram av många. Och att de sedan följer en röd tråd. En guide beskriver hur hen håller kvar den röda tråden under guidningen men vinklar berättelsen utifrån det man upplever:

Tydliggör från början, genom guidningens rubrik till exempel vad den röda tråden i turen kommer att vara. Sedan vinklar jag min berättelse om det vi ser och upplever utifrån det perspektivet.

Drygt en av tio guider nämner behovet av att ta fram budskap/tema utifrån vilka deltagarna är och deras förväntningar och önskemål. En av guider skriver i enkäten:

Förbereder mig tillräckligt och läser på och utgår från deltagarnas förväntningar och önskemål.

Två guider nämner att guidningen behöver anpassas allteftersom beroende på respons från och kommunikation/dialog med deltagarna. En guide nämner användandet av att knyta naturguidning till kultur/mänskliga aspekter för att göra det mer intressant. Fyra nämner att de utgår från sitt eget intresse när de planerar guidningen. Tio guider betonar behovet av att utgå från platsen för guidningen för att ta fram ett budskap/tema. Att det är viktigt att arbeta med planering kring tema och budskap nämns av nästan alla. Några guider betonar det särskilt.

När vi reflekterar över svaren framkommer tydligt att naturguiderna anser att det är viktigt att arbeta med budskap och tema i guidningen. Nästan alla guider i enkäten betonar betydelsen av att arbeta med ett tema eller budskap i guidningen och att det behöver lyftas fram både inför deltagarna och användas genomgående under genomförandet. Då ett starkt tema enligt Ham (2018) ska kännas relevant för deltagarna är det positivt att en stor andel av guiderna tar fram ett tema utifrån platsen för guidningen och deltagarnas förväntningar och önskemål.

Det finns många olika sätt att arbeta med tema och kvaliteten på interpretationen är ofta avhängig av detta. I vardagligt tal används begreppen tema och ämne nästan synonymt. Som vi såg ovan så är det inom interpretation en stor skillnad på ämne och tema. Då guiderna i enkätsvaren inte har förtydligat hur deras teman brukar se ut är det svårt att avgöra vilken betydelse som de lägger i begreppet tema (och budskap) när de svarat på frågan. Det är möjligt att en del tänkte på ordet så som begreppet ämne används inom interpretation. I några enstaka enkätsvar kan det tydligt utläsas som att guiderna arbetar med teman så som det brukar rekommenderas inom interpretation. Oavsett hur guiderna använder begreppet tema innebär deras svar att de flesta tycker att det är viktigt att arbeta med en genomgående röd tråd för guidningen och att många utgår från platsen och

deltagarna när den tas fram. Det kan ses som en god grund för att guiderna är intresserade av att lära sig mer om att ta fram och arbeta med starka teman som berör deltagarna.

Vad guiderna gör för att guidningen ska bli välorganiserad (O)

TORG-modellen säger att interpretationen behöver vara välorganiserad så att den blir lätt att följa. Interpretation kräver, när den är som bäst, ingen stor insats från deltagarna. Om de måste anstränga sig för att följa med i tankegången kommer de snabbt att förflytta sin uppmärksamhet till något annat än guidningen. Om guiden har ett genomtänkt tema för guidningen så blir den lättare att organisera och den upplevs som mer intressant och mer begriplig av deltagarna. Ibland kan det behövas underteman och då ska de helst vara högst fyra till antalet, så att deltagaren lätt kan ha dem i åtanke under guidningen. Det är viktigt att deltagarna lätt kan skilja på huvudtema och underteman. Då blir guidningen lättare att följa och den blir mer lättillgänglig för deltagarna. Att den är lättillgänglig är en av de viktigaste förutsättningarna för att deltagare ska göra egna reflektioner (Ham, 2018).

Det var 92 guider som svarade i enkäten på frågan om hur de gör för att få guidningen välorganiserad. Flest av dem betonade planering, förberedelse och struktur, gärna utifrån tidigare erfarenheter. Att ha reservplaner lyftes fram av 14 guider. Kommunikation med och information till deltagarna betonades av de flesta, framför allt för att fånga upp deltagarnas förväntningar, stämma av om förutsättningar och informera om upplägget och ge instruktioner.

En femtedel av de guider som svarade på frågan nämner betydelsen av att lära sig om platsen och dess upplevelser, till exempel genom att besöka den och undersöka förutsättningarna där. En av guiderna svarar:

När jag rekar kollar jag noga hur lång tid allt tar, vart vi ska gå, var vi ska stanna, hur det är där och hur många som kan följa med. Jag skriver noga tid, plats och vad de ska ha med/på sig, förutsättningar osv. Vi har en röd tråd som löper genom guidningen. Så klart med utrymme för medföljandes egna funderingar och frågor.

Endast nio guider tar upp att det är viktigt att planera en berättelse, pedagogiken, den röda tråden, ett manus och vad man vill få fram under guidningen. En av guiderna svarade:

Jag ser till så att det finns en tydlig progression (röd tråd) i det jag gör och guidningens upplägg, det ska vara enkelt för deltagarna att följa med och ta till sig innehållet.

Det är även nio guider som nämner behovet av att provguida och uppdatera upplägget utifrån det. Att ha en tydlig inledning på guidningen betonas av fem guider som en viktig del för att guidningen ska bli välorganiserad.

När vi reflekterar över svaren kring organisering uppfattar vi att den känns viktigt för guiderna. I arbetet med att få till en välorganiserad guidning utgår nästan alla från platsen för guidningen och försöker lära känna den och dess upplevelser. Detta rimmar väl med principen att all interpretation bör utgå från förstahandsupplevelser av en plats eller ett fenomen för att bli framgångsrik (Ludwig, 2018). Endast några få av guiderna nämnde att organisering av berättelsen, pedagogiken och den röda tråden är en viktig del av organiseringen av guidningen. Det är framför allt den delen av organiseringen som Sam Ham betonar i TORG-modellen för framgångsrik interpretation. Det är möjligt att flera av guiderna har en god organisering av berättelsen, men associerade inte till detta när de svarade på enkäten. Slutsatsen blir ändå att det är relativt få guider som planerar sina guidningar utifrån ett interpretationsperspektiv baserat på de kriterier om organisering som TORG-modellen lyfter fram.

Vad guiderna gör för att guidningen ska bli relevant för deltagarna (R)

Interpretationen behöver vara relevant för deltagarna enligt TORG-modellen. Ham (2018) betonar att information som vi upplever som relevant är meningsfull och personlig. Meningsfull blir den för oss om den kopplar till något som vi redan känner till. Personligt kan det bli om informationen kopplar till något vi bryr oss om. Vi människor är överlag intresserade av sådant som rör det personliga och privatlivet. Detta ingår i vad som inom interpretationen kallas för universella koncept. De koncepten engagerar de flesta (Ludwig, 2018) och får gärna bli en del av temats formulering. Exempel på universella koncept är familj, glädje och överlevnad. Information som knyter an till saker som är viktiga i deltagarnas liv fångar deras uppmärksamhet mer än andra typer av information. Guiden bör därför söka kopplingar mellan sina idéer (temat) och deltagarnas vardagsliv och deras erfarenheter.

I enkäten har 74 guider svarat på frågan om hur de gör guidningen relevant för deltagarna. Det som framför allt lyfts fram som svar på frågan är behovet av att anpassa guidningen till deltagarnas intressen och förväntningar. Tre fjärdedelar av guidernas svar visar det. Sex av tio guider nämner att de försöker kommunicera med deltagarna inför eller under guidningen. En guide svarar så här.

Jag försöker få reda på vad som intresserar deltagarna och försöker att möta deras frågor och bjuda på upplevelser som ger dem ett minne.

En fjärdedel av guiderna betonar att information om guidningen behöver vara tydlig när deltagaren väljer att boka in sig, så att deltagaren har rätt förväntningar. Från svaren ser vi också att en femtedel av guiderna försöker koppla guidningen till deltagarnas verksamhet och verklighet, de kopplar ämnet till deltagarnas liv samt uppmuntrar deltagarna att lyfta fram sina berättelser.

En femtedel av guiderna nämner att de under guidningen eftersträvar interaktivitet, för att återkommande fånga upp deltagarnas funderingar och kunna anpassa guidningen utifrån det. Så här skriver en guide.

Tydlig beskrivning av upplevelsen och temat inför bokning. Skapar guidningar med teman som har relevans, förankrade i lokal geografi / kultur / tradition / historia / känd person/er lokalt. /... / Jag ställer frågor och låter gruppen komma till tals, så att deras berättelser också kommer fram. Ger dem en kvalitetsguidning avseende innehåll och rutt. Läser av gruppen och anpassar/fördjupar innehåll utifrån deras intresse och frågor. Har ett brett innehåll inom temat så att alla prickar in något som är intressant för dem. Har samtal med många längs ruten och går runt till alla under rasterna och fångar upp tankar.

Tre guider nämner att de aktivt försöker få in aktuella aspekter/händelser/frågor i guidningen. Till exempel frågor kopplat till hållbarhet. Andra lyfter fram behovet av att i en naturguidning koppla in kulturella frågor, vilka i många fall inkluderar universella koncept (Ham, 2018). En av guiderna nämner att hen vill göra guidningen relevant för deltagaren genom att visa på sammanhang.

Skapa medvetenhet och reflektion över var vi är gällande natur, klimat och kulturella aspekter och hur de är sammanhängande.

En annan svarar så här:

Leverera intressanta fakta och händelser som knyter an till lokala platsen, framtidsfrågor och kulturmiljöaspekter.

Sammantaget tycker vi oss se att guiderna generellt har stora ambitioner i att anpassa guidningen till deltagarnas intressen och förväntningar, vilket är ett viktigt steg i att göra guidningen meningsfull och personlig för deltagarna. En femtedel av guiderna förefaller ligga relativt nära de metoder som Ham menar krävs för att göra interpretationen relevant. De svarar att de försöker koppla guidningen till deltagarnas verksamhet och verklighet, de kopplar ämnet till deltagarnas liv, uppmuntrar deltagarna att lyfta fram sina berättelser samt att de eftersträvar interaktivitet, för att återkommande fånga upp deltagarnas funderingar och kunna anpassa guidningen utifrån det. Det innebär emellertid att fyra av fem guides guidningar inte ligger nära det som Ham menar krävs för att göra interpretationen relevant enligt TORG-modellen.

Vad guiderna gör för att guidningen ska bli givande för deltagarna (G)

Enligt TORG-modellen behöver framgångsrik interpretation vara underhållande så till vida att den fångar deltagarnas uppmärksamhet, vidmakthåller den och engagerar dem. Med givande menas i modellen inte enbart det som upplevs som roligt, det inkluderar även

sådant som upplevs som fängslande. Den givande interpretationen behöver infria deltagarnas förväntningar om att få en stark och genuin upplevelse. Interpretationen ska vara stimulerande och engagerande. Deltagares uppmärksamhet dras automatiskt till den information som upplevs som mest givande. Guidningar kan också dra till sig större uppmärksamhet om de innehåller humor, musik och inkluderar tvåvägskommunikation.

I enkäten svarade 70 naturguider på frågan vad de gör för att göra guidningen givande för deltagarna. Det som guiderna i sina svar framför allt lyfter fram handlar om att utgå från deltagarnas behov och förväntningar och att anpassa guidningen utifrån det. En fjärdedel av guiderna betonade detta. Fem guider svarade att man gärna får överträffa deltagarnas förväntningar, till exempel genom att ge deltagarna något som de inte räknat med och att visa dem platser de inte hade kunnat komma till på egen hand.

I enkäten nämns runt 20 olika sätt som guiderna använder för att fånga deltagarnas uppmärksamhet, vidmakthålla den och engagera dem. Ett av sätten handlar om att dela med sig av sitt eget engagemang och sin glädje för platsen och det man berättar om.

16 av guiderna berättar hur de på olika sätt kommunicerar med deltagarna för att anpassa guidningen så att den möter deras förväntningar, önskemål och tankar. 22 guider nämner också att de engagerar deltagarna i guidningen och uppmuntrar interaktion dem emellan och få dem att bidra, genom att ställa frågor och lyssna in. En guide nämner att hen försöker skapa en gruppkänsla och att få alla att känna sig inkluderade. En annan nämner att hen vill få deltagarna att känna sig betydelsefulla. Totalt kan 22 av guidernas svar tolkas som att de försöker få till en informell och inkluderande stämning under guidningen.

En av guiderna skrev så här som svar på frågan hur hen gör för att ge deltagarna en givande guidning:

Ger dem en kvalitetsguidning avseende innehåll och rutt. Läser av gruppen och anpassar/fördjupar innehåll utifrån deras intresse och frågor. Har ett brett innehåll inom temat så att alla prickar in något som är intressant för dem. Har samtal med många längs rutten och går runt till alla under rasterna och fångar upp tankar. Skapar gruppkänsla från starten, genom att alla får presentera sig och alla känner sig inkluderade. Samtalen mellan deltagarna längs rutten är också en viktig del av upplevelsen jag ställer frågor och låter gruppen komma till tals, så att deras berättelser också kommer fram. Är en bra värdinna, hjälpsam, stämmer av, bjuder på karameller, pratar även med den tyste, håller koll på att tempo och rutt fungerar för alla och lägger om rutten vid behov. Har ofta medskick de får med sig hem - inte alltid - och att de får platsfakta-papper/broschyr vid starten. Stämmer av med gäster cirka en vecka efteråt för att höra deras intryck och förslag. Även i samlngen när vi avslutar guidningen frågar jag om deras intryck. Och vad som var bäst, och vad som kan förbättras.

Sex guider nämner att det är viktigt att vara en god berättare med stor inlevelse. Lika många nämner betydelsen av att få till wow- eller aha-känsla. Det är sex guider som beskriver att de tycker det är viktigt att deltagarna lär sig något nytt och får nya infallsvinklar/tankeväckare. Detta kan tolkas som exempel på hur guiderna gör guidningen fängslande. Att använda humor nämns av fyra guider.

Här ytterligare ett exempel hur en av guiderna skapar en givande guidning:

Genom att vara kunnig, engagerad, lyssnande, öppen och ge av mig själv. Också genom att låta deltagarna vara aktiva och deltagande.

En annan guide svarade så här:

Engagera alla sinnen - lukt, smak, känsel, hörsel och syn och inte minst stimulera fantasin. Tar ibland med olika prylar att förstärka upplevelsen med.

Det är endast åtta guider som i svaret på frågan hur de försöker få till en givande guidning betonar behovet av att vara kunnig på sakfrågor.

Tar vi utgångspunkt i Sam Hams perspektiv om att en givande interpretation behöver infria deltagarnas förväntningar om att få en stark och genuin upplevelse som fångar deltagarnas uppmärksamhet, vidmakthåller den och engagerar dem, så är det två av tre guider som svarat på frågan som nämner att de utgår från deltagarnas behov och förväntningar, kommunicerar med dem och försöker engagera dem för att göra guidningen givande. Ham (2018) menar även att framgångsrik interpretation bör vara informell och en av tre guides svar ligger i linje med det. Interpretationen bör även ha inslag av humor, men det är endast fyra svar som ligger i linje med detta. Det handlar då om att vara en god berättare med stor inlevelse och att man använder humor i sitt upplägg. Att inte fler har tagit upp detta perspektiv kan delvis bero på att guiderna inte primärt tänkte på humor när de ville beskriva hur de gör sina guidningar givande för deltagarna.

Sammanfattningsvis utifrån TORG-modellen

Sammantaget kan vi från enkätsvaren se att många guider betonar betydelse av att utgå från deltagarna och kommunicera med dem. Det ligger väl i linje med TORG-modellen, vilken vi utifrån studiens resultat kan sammanfatta med följande punkter:

- Guiderna arbetar generellt med ett sammanhållande **tema**/budskap i sina guidningar och anser att det bör tas fram utifrån deltagarnas förväntningar och önskemål. Men det är oklart om guiderna avser tema på samma sätt som brukar avses inom interpretation.
- Att planera, förbereda och ha struktur är viktigt för guiderna för att göra guidningen **välorganiserad**. I det arbetet betonas kommunikation med och information till

deltagarna. Endast några få av guiderna nämner att organisering av berättelsen, pedagogiken och den röda tråden är en viktig del av organisationen av guidningen, vilka alla är centrala inslag i interpretation.

- Det viktigaste som guiderna anser att de behöver göra för att guidningen ska bli **relevant** för deltagarna är att anpassa den till deltagarnas intressen och förväntningar. Det är även många guider som nämner att man bör interagera med deltagarna för att fånga upp deras funderingar, intressen eller förväntningar och anpassa guidningen utifrån det. Dock är det fyra av fem guider som inte verkar guida på ett sätt som enligt TORG-modellen krävs för att göra interpretationen relevant.
- Det finns en stor mångfald bland guidernas svar som visar hur de gör guidningen **givande** och i de flesta fall handlar det om att kommunicera med deltagarna på olika sätt. Resultaten innehåller många exempel på olika sätt att fånga deltagarnas uppmärksamhet och vidmakthålla den, och i några fall hur guiderna engagerar deltagarna. Det förefaller finnas ett gediget engagemang hos de flesta guider att göra guidningen givande för deltagarna.

Sammanfattningsvis konstaterar vi att den del i TORG-modellen som verkar ha lägst prioritet hos guiderna är hur de arbetar med att göra guidningens interpretation välorganiserad.

Behov av vidareutbildning

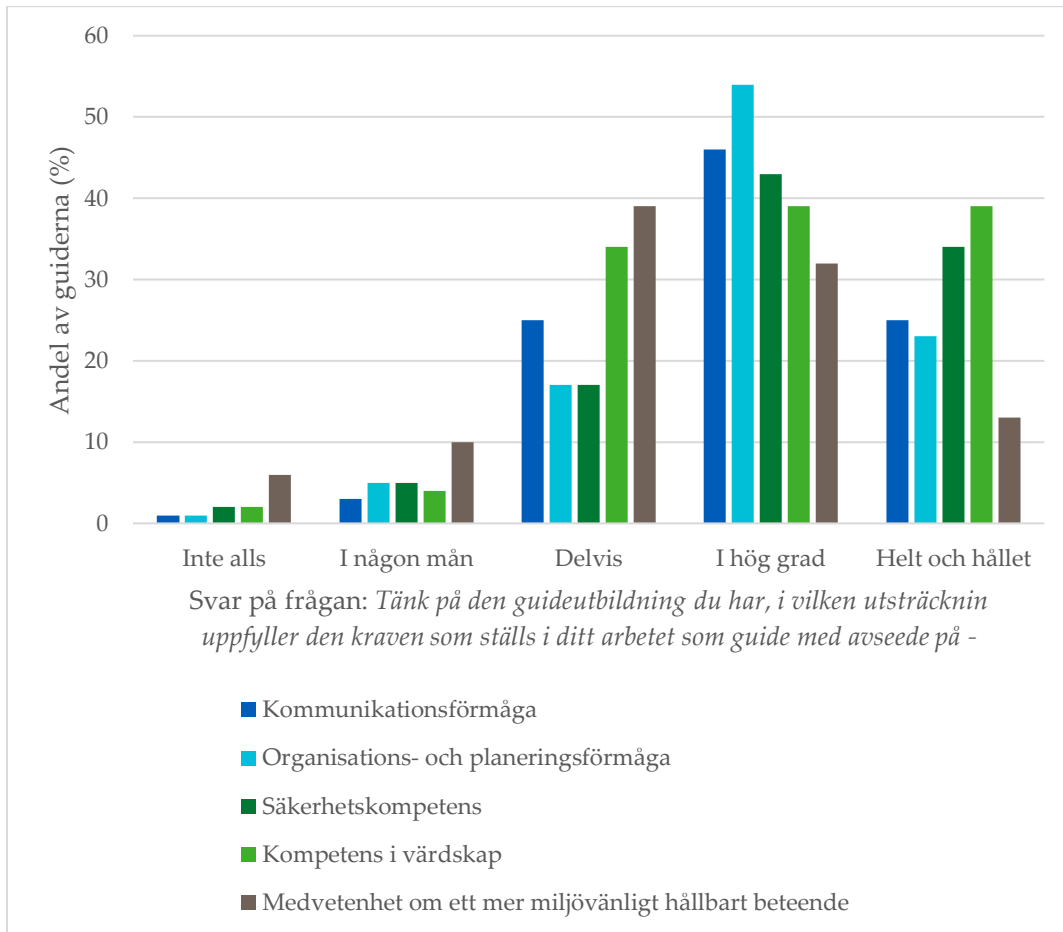
I enkäten tillfrågades naturguiderna i vilken utsträckning deras guideutbildning²⁴ uppfyller kraven som ställs i deras arbete som guide och i vilken grad deras guideutbildning uppfyller kraven som de ställs inför i guidearbetet (Figur 9). De fick svara på en femgradig skala, där 4 motsvarade "i hög grad" och 5 "helt och hållet", för följande kompetensområden:

- Kommunikationsförmåga
- Organisations- och planeringsförmåga
- Säkerhetskompetens
- Kompetens i värdskap
- Medvetenhet om ett mer miljömässigt hållbart beteende.

Utifrån svaren kan vi se att de områden där guiderna anser att deras guideutbildning uppfyllt kraven i guidearbetet är säkerhetskompetens (77 % uppges *i hög grad* eller *helt och hållet*), organisations- och planeringsförmåga (77 %) samt kommunikationsförmåga (71 %). Det är sämre ställt med medvetenhet om ett mer miljömässigt hållbart beteende. Endast 45 %

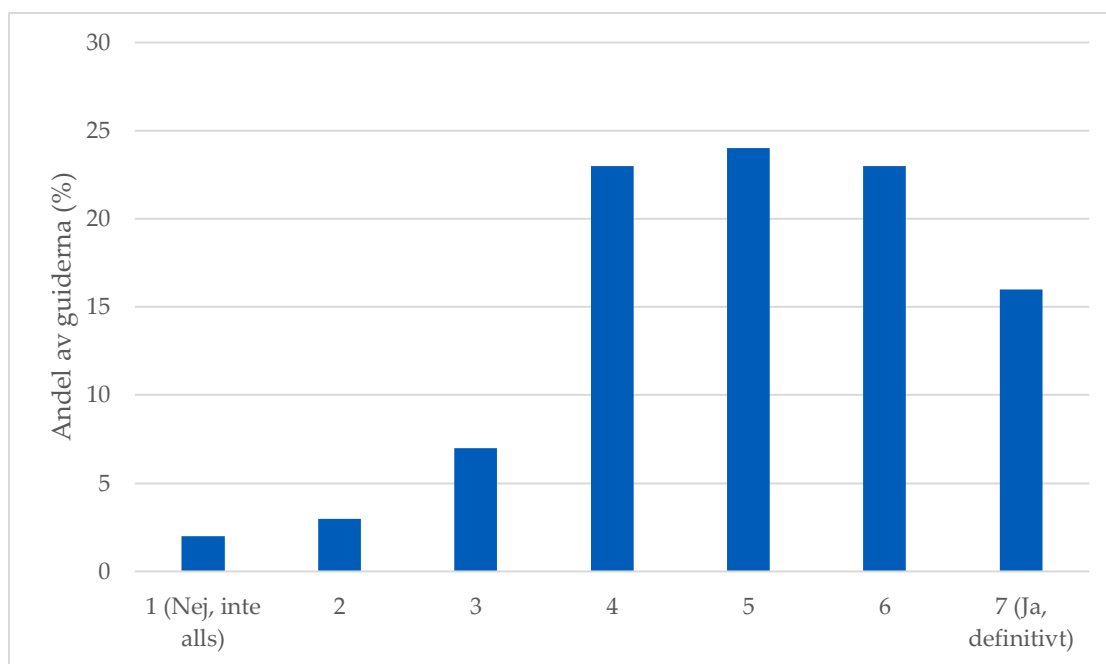
²⁴ Då inte alla som svarat på enkäten har en formell guideutbildning och troligtvis är självlärda (och på så sätt uppfyller erforderliga certifieringskrav), behöver vi ha ett brett perspektiv på begreppet "deras guideutbildning" och inkludera den lärandeprocess de genomgått oavsett formell utbildning.

av naturguiderna anser att deras guideutbildning uppfyllt kraven de ställs inför när det gäller detta.

Figur 9. I vilken utsträckning guidernas utbildning uppfyller kraven de ställs inför avseende olika kompetensområden.

I en kompletterande fråga fick guiderna svara om de anser sig ha tillräckligt med kunskaper för att under guidningen uppmuntra deltagare till ett mer miljövänligt beteende (Figur 10). De svarade utifrån en sjugradig skala där 1 motsvarade *Nej, inte alls* och 7 motsvarade *Ja, definitivt*. Vi kan se att nästan alla guider har svarat från mitten till toppen av skalan. Majoriteten anser att de har tillräckligt med kunskaper för att under guidningen uppmuntra deltagare till ett mer miljövänligt beteende.

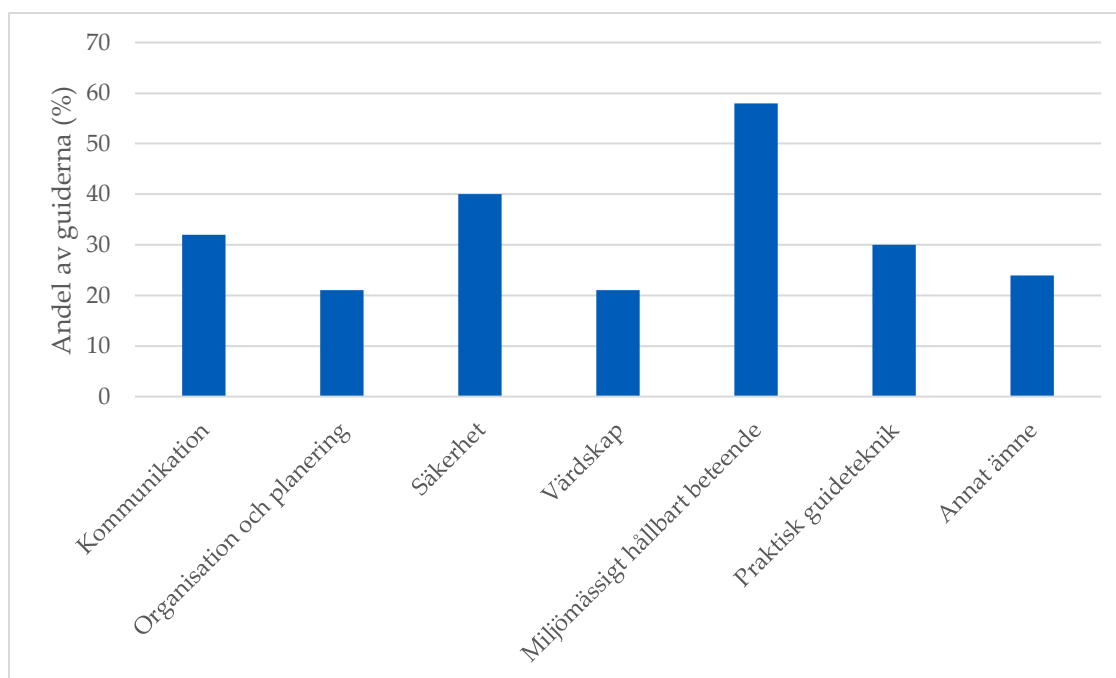

Figur 10. I vilken utsträckning guiderna anser sig ha tillräckligt med kunskaper för att under guidningen uppmuntra deltagarna till ett mer miljövänligt beteende.

På frågan i vilken utsträckning guiderna känner ett behov av vidareutbildning inom naturguidning kan vi se att en tydlig majoritet av dem känner att de behöver det. På en sjugradig skala har 77 % svarat fyra eller högre. När guiderna har fått ange vilka områden som de vill ha vidareutbildning inom kunde de välja bland de fem ovan nämnda samt *Praktisk guideteknik* och *Annat ämne* (Figur 11). Det område som flest (60 %) väljer är miljömässigt hållbart beteende, 40 % säkerhet och ca 30 % kommunikation samt praktisk guideteknik. Drygt 20 % vill ha vidareutbildning om värdskap och om organisation och planering. Fritextsvaren visar att 10 % vill ha vidareutbildning inom naturkunskap, som t ex skog, geologi och livet i vatten. Det är 5 % som vill ha vidareutbildning inom försäljning, hur man driver företag, om försäkringar, regler och lagar. Några betonar behovet av återkommande vidareutbildning, lyfta goda exempel och erfarenhetsutbyte. Ett par guider nämner storytelling. Ingen nämner begreppet interpretation i fritextsvaren om vidareutbildning, men det är mycket möjligt att de som angett svarsalternativet praktisk guideteknik menar ungefär samma sak.

En av guiderna nämner att hen gärna skulle vilja lära sig mer om hur man kan kommunicera givande om skyddad natur och skogsfrågor, som ett sätt för att påverka deltagarna mot ett mer miljömässigt hållbart beteende:

Berättar egentligen bara om skyddad natur överlag. Och om olika infallsvinklar av skogsbruk och kalhyggen. Vill gärna lära mig mer.

Figur 11. Ämnena som guiderna skulle vilja ha vidareutbildning inom.

En reflektion är att samtidigt som guiderna överlag anser att de har tillräckligt med kunskaper för att under guidningen uppmuntra deltagare till ett mer miljövänligt beteende, så är "miljömässigt hållbart beteende" det område som flest anser att de vill ha vidareutbildning inom. Och de känner generellt sett inte att deras guideutbildning lärt dem tillräckligt om detta. Det skulle kunna tolkas som att många guider är intresserade av miljömässigt hållbart beteende, känner att de har tillräckligt med kunskap om hur de kan använda det i sin guidning för att påverka deltagare, men samtidigt skulle vilja lära sig ännu mer om det för att kunna bli ännu bättre.

En del guider ser sig aldrig som färdigutbildade. En guide skriver i enkätsvaren följande:

Jag tror att vidareutbilda sig som guide är kontinuerligt. Kommer aldrig sluta med det. Inte förrän jag slutar som guide....

6. Diskussion och slutsatser

Med den här rapporten vill vi öka kunskapen om naturguider i Sverige och hur de arbetar för att bidra till ökad miljömässig hållbarhet. Det kan ske genom att bidra till skydd och omhändertagande av naturen på olika sätt. Naturguiderna lyfter fram flera olika exempel hur de försöker påverka sina deltagare till ett miljömässigt hållbart beteende. En del i hur man som naturbesökare kan skydda och förhålla sig till naturen är att vara medveten om hur man bör bete sig utan att störa naturen och andra besökare. Därför är det lovande att det

vanligaste sättet för naturguiderna i den här studien (44% av svaren) är att försöka påverka sina deltagare till ett miljömässigt hållbart beteende genom att berätta om allemansrätten, lokala regler och hur man värnar om naturen under turen.

I ett läge med stor press på den biologiska mångfalden finns det ett mycket stort behov av att allmänhetens medvetenhet ökar och att de känner ett engagemang för att agera utifrån det. För att kunna göra medvetna val som gynnar natur och naturvård behöver det finnas en kunskap om naturen och dess behov. Hur bidrar naturguiderna till detta genom att öka kunskapen om naturen? Även om frågan inte ställts uttryckligen till guiderna kan vi anta att de under sin guidning kommunicerar om och försöker bidra till ett lärande om naturen. När vi ser på frågan om hur guiderna försöker påverka sina deltagare mot ett mer hållbart beteende är det endast 4 % av de svarande som nämner att de i sina guidningar lär ut om naturen och dess behov. Även om inte fokus för guidningen är att lära sig om naturen kan många deltagare uppskatta känslan av att lära sig något konkret - att de fått hjälp att veta mer om naturen. I rapporten från en enkätstudie som CNV gjort med 155 naturvägledare (Berg, 2022) fick respondenterna ranka olika argument till varför naturvägledning behövs. Då rankades "För att ge grundläggande naturkunskap" högt (plats fyra av tolv) och på högre placering hamnade argument om att värdesätta naturen, skapa engagemang för naturvård och miljö samt för att stärka naturkontakt och utomhuspedagogik i skolan. Det var i den studien en annorlunda frågeställning och delvis en annan respondentgrupp, men den visar att det bland naturvägledare finns en stor vilja att öka kunskap om naturen och dess behov. Ibland kan det vara andra deltagare som bidrar till det gemensamma lärandet om arter och natur under en guidning. Som guide kan man träna på att öppna upp så att även deltagare kan bidra med sin kunskap.

Att uppmuntra till interaktion och dialog mellan deltagarna är en viktig roll som guiden kan ha (Sandberg *et al.*, 2019). Det kan handla om skydd och hållbart nyttjande av natur. Och det kan för deltagaren kännas extra relevant att dela sina tankar om de frågorna när man är på plats i naturen. Hur väl använder naturguiderna denna möjlighet? Även om frågan inte har ställts uttryckligen till guiderna ser vi att 11 % av guiderna nämner att de använder dialog och samtal om miljöfrågor som exempel på hur de försöker påverka deltagarna till ett mer miljömässigt hållbart beteende. Vi ser även att det i svaren till flera andra frågor är vanligt med svar som visar att många av guiderna engagerar deltagarna i guidningen och uppmuntrar interaktion dem emellan samt försöker få deltagarna att bidra till dialogen, genom att ställa frågor och lyssna in. Så det finns en stor förståelse för behovet och nyttan av att interagera med deltagarna och kommunicera med dem, men det verkar inte vara så många av guiderna som använder dialog och samtal när de guidar om miljöfrågor.

Det är inte ovanligt att naturguider har grupper vars deltagare har åsikter om klimat eller biologisk mångfald som skiljer sig åt. I vissa fall kan det till och med vara så att några deltagare har starka åsikter och negativ hållning till personer med motsatta åsikter. I en sådan situation är det viktigt att guiden har kompetens och hjälp av dialogverktyg för att hantera den uppkomna situationen. Rätt hanterad kan en sådan guidning leda till stora mervärden för deltagarna i form av nya perspektiv och förståelse (Interpret Europe, 2020). Bland naturguiderna ser det ut att finnas en god grund för att jobba ännu mer med dialog och samtal kring miljö- och hållbarhetsfrågor då det finns en vilja och vana kring interaktivitet kombinerat med generella ambitioner kring att påverka deltagare i en hållbar riktning.

För att vi ska vilja agera för ett skydd och hållbart nyttjande av naturen underlättas det att vi bryr oss om den och känner att vi har en anknytning till den (Sandberg *et al*, 2019). Endast 3 % av guiderna nämnde uttryckligen att de i sina guidningar försöker skapa stärkta band mellan deltagaren och naturen. Det är alltså inte många av guiderna som förefaller arbeta målmedvetet på det sättet. En möjlig orsak kan vara att guiderna inte lägger så stort fokus på känslor för naturen och naturkontakt utan primärt tänker att de ska berätta om naturen för deltagarna.

Förändrat miljömässigt beteende genom interpretation

Den bild vi har fått från hur naturguiderna arbetar med att påverka sina deltagare mot ett mer hållbart beteende är att det finns tydliga ambitioner bland gruppen som helhet. Även om många naturguider förmodligen inte anser att deras verksamhet ska bidra till att förändra gästernas beteenden så visar studien att det finns en hel del naturguider som i praktiken gör det. Att det är en viktig fråga för många naturguider bekräftades av en studie CNV gjorde (Berg, 2022) där en 155 naturvägledare tillfrågades om varför naturvägledning behövs och det som rankades högst var värdesättande av naturen. Att skapa engagemang för naturvård och miljö och att stärka naturkontakt och utomhuspedagogik i skolan lyftes i den studien som andra viktiga argument för naturvägledning (interpretation).

Hos en del guider är miljöfrågor i fokus under en guidning medan hos andra kommuniceras det om miljöfrågor mer indirekt, vilket är naturligt då de har olika mål med sina guidningar. Vi kan till exempel se att det är något färre naturguider som fokuserar på miljömässig hållbarhet i sin guidning än de som tycker det är viktigt att göra det. Men det är samtidigt fler guider som försöker påverka deltagarna till ett miljövänligt beteende än de guider som har ett relativt tydligt fokus på hållbarhet i sin guidning. Det kan tolkas som att en del guider försöker få in hållbarhetsfrågor i sin naturguidning även om det inte är huvudfokus för guidningen.

Om det är ett mål för naturguiden att förändra sina deltagare mot ett mer miljömässigt hållbart beteende bör hen överväga vad i guidningen som skulle kunna påverka mest. De flesta guider anser att de har relativt bra kunskap för att uppmuntra deltagare till mer hållbar beteende, men anser samtidigt att de skulle kunna lära sig mer. För att naturguiderna med hjälp av interpretation skulle kunna bidra ännu mer till att förändra deltagares beteende ser vi att det finns utrymme för vidareutbildning. Vi identifierar bland annat följande vidareutbildningsmöjligheter:

- Utforma dialoger och samtal kring miljöfrågor
- Utforma dialoger så att även deltagare kan bidra med sin kunskap
- Tekniker som stärker banden mellan deltagaren och naturen.

Bättre naturguidning i Sverige

När vi sammanfattar resultaten från studien framträder såväl styrkor som svagheter i de naturguidningar som respondenterna utför. Vi observerar bland annat följande styrkor:

- Det finns ett gediget engagemang hos de flesta guider i studien att göra guidningen givande för deltagarna. Det finns en tydlig vilja från guiderna att anpassa guidningen utifrån deltagarnas önskemål. Det finns en stor vilja bland guiderna att utgå från deltagarnas behov och förväntningar och anpassa guidningen utifrån det.
- Guiderna försöker vara tydliga gentemot deltagarna i vad som är fokus och en röd tråd i guidningen.
- Det finns en tydlig viljeriktning och ambition hos flertalet guider att fokusera på miljömässig hållbarhet under guidning
- De flesta guider arbetar med interaktivitet med deltagarna på olika sätt. Det finns en relativt god vilja och vana kring interaktivitet med deltagarna.

Men med detta sagt ser vi även flera svagheter i guidningarna som hålls av de naturguider som svarat på enkäten:

- Det förefaller som att det inte är så vanligt bland naturguiderna att arbeta med teman så som det rekommenderas inom interpretation. Det är även ovanligt att guider ser organisering av berättelsen, pedagogiken och den röda tråden som en viktig del av organisationen av guidningen. Det skulle dels kunna bero på att de inte håller i guidningar utifrån interpretations principer, dels på en ovana att lyfta fram berättandet som en central del i guideaktiviteten. Berättandet och temat blir då lätt en marginell del i organiseringen av aktiviteten.
- Endast några få guider verkar lära ut om naturen och dess behov som en del i att försöka påverka deltagarna mot ett mer hållbart beteende. Tänkbara anledningar kan

vara att guiden upplever att hen inte har tillräckligt med kunskap för att väva in det i guidningen, eller att guiden inte ser möjligheten att involvera deltagare i att dela med sig av sin kunskap.

- Studien visar att endast en liten andel av naturguiderna medvetet försöker skapa stärkta band mellan deltagare och naturen. Anledningen kan vara att guiden inte har som mål att göra det. Då studien baseras på enkätsvar från naturguider, inte från deltagare, så går det inte att säga något i vilken mån guider omedvetet bidrar till stärkta band mellan deltagare och natur. Oavsett så finns det under en naturguidning ofta goda möjligheter att med hjälp av interpretation bidra till att deltagaren anknyter till fenomenet och platsen som guidningen fokuserar på.
- En av de fyra delarna i TORG-modellen är att med hjälp av interpretation få det man guidar om att kännas relevant för deltagarna. Att i guidningen koppla till deltagarnas erfarenheter och vardagsliv kan då vara framgångsrikt. Här finns ett behov av att arbeta mer med att koppla till vardagslivet och personliga upplevelser i dialogen med deltagarna.
- Dialog om miljöfrågor kan fungera som en viktig del i arbetet med att påverka deltagarna mot ett mer hållbar beteende. Det kan då ses som en brist att det är så få av naturguiderna som nämner att de använder dialog och samtal kring miljöfrågor.

Rekommendationer om vidareutbildning

Vår rekommendation är att svagheterna som listas ovan tas i beaktning av utbildning, vidareutbildning och framtida forskning. Det finns flera områden där vi rekommenderar att naturguider erbjuds vidareutbildning. Vi har här nedan delat in de områdena i interpretation, hållbarhet, och övrig guidekompetens.

Från enkäten kan vi se vad guiderna efterfrågar för vidareutbildning. Värt att reflektera över är anledningarna till varför inte andra kompetensområden nämnts av naturguiderna. Är det för att de anser att de redan har tillräcklig kunskap och kompetens inom de områdena eller är det för att de anser att det inte är kompetens som är viktig att ha?

Interpretation

Nästan en tredjedel av guiderna i studien efterfrågar vidareutbildning inom kommunikation och praktisk guideteknik. En del av det borde kunna ses inbegripa interpretation. När vi ser hur guiderna arbetar med sina guidningar och analyserar det med hjälp av TORG-modellen drar vi slutsatsen att det skulle kunna finnas ett intresse hos många guider att arbeta mer

med interpretation och att det finns intresse för vidareutbildning. Vi föreslår därför att det tas fram möjligheter till vidareutbildning inom följande områden:

- Grundläggande kunskap om interpretation för naturguider.
- Hur guider kan använda interpretation kopplat till miljömässig hållbarhet.
- Hur naturguider med hjälp av interpretation mer aktivt kan bidra till deltagares anknytning till fenomenet och naturen.
- Hur naturguider kan ta fram starka/tydliga teman och använder dem för att planera och organisera sin guidning.
- Hur naturguider med hjälp av dialogverktyg kan göra guidningen ännu mer relevant för deltagaren, till exempel genom att koppla till deltagarnas vardagsliv.
- Hur naturguider kan använda dialog och samtal kring miljöfrågor.
- Hur naturguider kan berätta om naturen och dess organismer och hur man aktivt kan inkludera deltagarnas kunskap i det.
- Hur guider kan göra en guidning givande för deltagarna med stort fokus på erfarenhetsutbyte mellan deltagarna.

Hållbarhet

Det område som flest guider anser att de vill ha vidareutbildning inom är miljömässigt hållbart beteende. För detta kompetensområde gäller det att guiderna känner att de har tillräckligt med kunskap för att kunna använda det i sin guidning. Guiden som går vidareutbildningen behöver reflektera över hur hen kan anknyta det till guideverksamheten. Det behövs även kunskap om vilken typ av fenomen som kan användas för att på plats under guidningen kunna göra temat relevant och givande för deltagaren. Vi rekommenderar därför vidareutbildning för naturguider om miljömässigt hållbart beteende och hur de kan anknyta det till sin naturguideverksamhet.

Övrig guidekompetens

Som vi sett i analysen av enkätsvaren finns det mer än interpretation som en guide bör kunna. Utifrån några kvalitetssäkringssystem som nämndes ovan lyftes det fram att en naturguide är en person som bör ha följande kompetenser:

- Kunna planera, följa upp och utvärdera sin guideverksamhet.
- Ha ett gott värdskap.
- Kunna utöva ett ledarskap som påverkar gruppen att fungera tillsammans, i relation till målen för guidningen.
- Arbeta med ett systematiskt, förebyggande säkerhetsarbete samt kan hantera incidenter
- Ta ansvar för sin verksamhet.
- Kunna använda eventuell förtäring under guidningen till att förhöja upplevelsen.

Utvärdering kan vara ett sätt att mäta den naturupplevelse som guidningen ger, så att den på sikt kan öka intresset att vistas i naturen hos deltagarna. Även andra delar av guidningen, inte minst interpretation, bör vara föremål för utvärdering. Tips på utvärdering av naturvägledning finns att läsa hos CNV (www.slu.se/cnv-utvardering).

Att det endast är några guider som nämnt behovet av att vara kunnig som guide för att det ska bli en givande guidning för deltagarna, kan ses som att det finns ett behov för vidareutbildning. Det skulle kunna handla om att lära sig göra efterforskning om platsers fakta och berättelser och hur man hittar kopplingar till guidningens tema. Det finns förmodligen många goda arbetssätt bland guiderna att dela med sig av som kan inspirera andra. Genom enkätsvaren ser vi att 30 % av guiderna efterfrågar vidareutbildning inom kommunikation och praktisk guideteknik. En del av det borde förmodligen inte inbegripa interpretation utan bör ses handla om andra former av kommunikation och guidetekniker. Det skulle även kunna handla om marknadsföring eller om konflikthantering. Det är 40 % av guiderna som efterfrågar vidareutbildning inom säkerhet. Drygt 20 % vill ha vidareutbildning om värdskap, organisation och planering.

För att möta behoven föreslår vi att det tas fram en vidareutbildning för naturguider med fokus på kommunikation, hur man inför en guidning kan göra efterforskning om platsers fakta, skapar berättelser och hur man hittar kopplingar till guidningens tema. Den nationella normen för naturguider borde kunna fungera som en grund för att uppfylla de vidareutbildningsbehov vi identifierat. Utbildningar som är godkända enligt den normen ska, utöver minst fem dagar om kommunikationsförmåga, innehålla minst fem dagar om logistik, organisation och planeringsförmåga, minst tre dagar om säkerhet och minst fem dagar om värdskap, ledarkompetens och service. Utbildningarna brukar dock innehålla mycket mer än minimiantalet dagar för dessa moment, och pågå i ett till två år. Därmed kan det bli praktiskt utmanade för de flesta guider att genomgå en sådan utbildning som en vidareutbildning. Vi föreslår därför att det tas fram kortare guideutbildningar, i enlighet med utbildningsnormen, som är anpassade för yrkesverksamma naturguider. För att möjliggöra för fler guider att kunna delta på utbildningarna skulle de kunna organiseras i både en grundläggande nivå och en eller flera fortsättningsnivåer. Det finns redan flera bra utbildningar, vilka skulle kunna ingå i en tydlig utbildningsstruktur för naturguider.

Slutord och fortsatta studier

Vi har genom denna rapport närmare studerat ett urval av naturguider i Sverige och baserat på resultaten kommit fram till flera rekommendationer hur guiderna i högre grad kan bidra till en miljömässig hållbar utveckling genom användning av interpretation. Utgångspunkten har varit en enkätstudie med naturguider som genomförts av Mistra Sport & Outdoors

medan analysen av resultaten i huvudsak baseras på en interpretationsmodell (Ham, 2018). Vi identifierar flera styrkor hos de undersökta naturguiderna, men även några brister.

Vi rekommenderar satsningar på vidareutbildning inom interpretation, hållbarhet samt om hur man gör efterforskning om platsers fakta och berättelser. Då guiderna efterfrågar vidareutbildning inom kommunikation, säkerhet, praktisk guideteknik, värdskap, organisation och planering bör även utbildningsutbudet på de områdena ses över. Med en tydligare bild av behoven skulle nästa steg kunna vara att ta fram passande utbildningar för de naturguider som har störst behov av vidareutbildning. Det kan ske i samarbete med existerande utbildningar och certifieringssystem. Bristerna i dagens naturguidning kan vara viktiga inspirationskällor för fortsatta studier inom detta område.

Materialet som redovisas i denna rapport lämpar sig väl för fördjupande studier kring guidernas olika profiler, verksamhet och utbildningsbehov. Man skulle till exempel kunnat få en tydligare bild av vilka guider som arbetar med interpretation eller miljöfrågor och för vilka grupper det skulle vara mest motiverat att satsa på vidareutbildning inom de områdena. Ytterligare analyser avseende olika erfarenhet kopplat till naturtyper kan också vara av intresse. Det vore också intressant att ta reda på vilka vidareutbildningsbehov naturguiderna har av ämneskompetens, till exempel gällande natur och kulturmiljöer.

7. Litteratur

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 50 (2): 179–211.

Arnell, A., Caselunghe, E., Hultman, S.-G., Jansson, S., Johansson, L., Sandberg, E. & Sonnvik, P. (2009). *Naturvägledning i Sverige – en översikt*. Centrum för naturvägledning. Rapporter, Institutionen för stad och land, SLU, nr 5/2009. Andra reviderade upplagan juni 2010.

Beery, T., Fridberg, M., Præstholm, S., Uhnger Wünsche, T. & Bølling, M. (2024). *Connectedness to nature: a tale of three scales*. Artikel i *Environmental Education Research*. Routledge. Mars 2024.

Berg, T., Bengtson, P. & Sandberg, E. (2022). *Naturvägledning i Sverige 2022 – nuläge och framtidsperspektiv*. Rapport. SLU Centrum för naturvägledning. SLU. December 202

Creswell, J.W. & Plano Clark, V.L. (2017). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Sage Publications, 520 p.

Gelter, H., Lundstedt, M., Nilsson Edler, G., Nyqvist, J., Skjernaas Hansen, N., Säll, B. & Vessberg, L. (2007). *Förslag till nationell certifiering av naturguider*. En del av Interreg IIIB-projektet Northern Environment for Sustainable Tourism, Delprojekt Höga Kusten. NEST-projektet, Länsstyrelsen Västernorrland.

Gelter, H. (2003) *Why is reflective thinking uncommon*. *Reflective Practice* Vol 4:3

Ham, S. (2018). *Interpretation – kommunikation som gör skillnad*. Handbok för vägledare i natur- och kulturarv. Utgiven översatt till svenska av Centrum för naturvägledning. Originaltiteln är "Interpretation – making a difference on purpose".

Interpret Europe (2020). *Engaging citizens with Europe's cultural heritage – How to make best use of the interpretive approach*. 2nd edn. Witzenhausen: Interpret Europe.

Kongsgaard Wilkens, R. (2017). *Transparent nature guiding. A study on nature guides understanding of and experience with transparent nature guiding*. Master thesis in sport science, May 2017. School of Sport Science, Alta.

Ludwig, T. (2018). *Praktisk interpretation – för guider i natur- och kulturarv*. Utgiven översatt till svenska av Centrum för naturvägledning. Originaltiteln är "The Interpretive Guide – Sharing Heritage with People".

- Ludwig, T. (2023). *Value-based heritage interpretation in UNESCO learning landscapes*. Conference proceeding för Interpret Europas konferens 2023: Creating learning landscapes through heritage interpretation.
- Løvoll H.S. & Einang, O. (2021): Transparent guiding: contributions to theory of nature guide practice, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, DOI: 10.1080/15022250.2021.1955738
- Petty, R. E., and J. T. Cacioppo. (1986). The elaboration likelihood model of persuasion. In: *Advance in experimental social psychology*, ed. L. Berkowitz, 123 – 205. New York: Academic Press.
- Rokenes, A., Schumann, S., & Rose, J. (2015). The Art of Guiding in Nature-Based Adventure Tourism – How Guides Can Create Client Value and Positive Experiences on Mountain Bike and Backcountry Ski Tours. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 15:62–82.
- Sandberg, E., Rohde, T., Nykänen, R., Cserhalmi, N., Lohne, B.H., Danielsen, L.S. (2019). *Naturvägledning i Norden: En bok om upplevelser, lärande, reflektion och delaktighet i mötet mellan natur och människa*. Nordiska ministerrådet.
- Tilden (1957). *Interpretive Our Heritage*. The University of North Carolina Press. 2007.

Bilaga 1

Enkäten

Initialt utskick via epost

Bästa naturguide!

Den här undersökningen handlar om dina erfarenheter av guidning i natur. Med naturguidning avses verksamhet där du som guide leder, informerar och inspirerar andra personer i naturmiljöer under organiserade former. Syftet med undersökningen är att öka kunskapen om naturguidning, faktorer som påverkar dess kvalitet och bidrag till ett mer hållbart samhälle. Den genomförs inom ramen för forskning- och samverkansprogrammet Mistra Sport & Outdoors (www.mistrasportandoutdoors.se).

Det tar cirka 10 minuter att besvara enkäten och vi ber dig att svara så uppriktigt som möjligt. Svaren hanteras konfidentiellt och du kan alltid kontakta oss om du önskar ta bort dina svar från undersökningen.

Vi sätter stort värde på din medverkan, och om du har några frågor är du välkommen att höra av dig på följande e-postadress: olga.milinchuk@miun.se

Olga Milinchuk, forskare Mittuniversitetet, Östersund

Peter Fredman, professor, Mittuniversitetet, Östersund

Påminnelseutskick via epost

Ämne: Påminnelse: undersökning om naturguidning

Till dig som är verksam guide!

Forskningsprogrammet Mistra Sport & Outdoors genomför just nu en undersökning om guidning i natur. Vi skickade dig en länk till undersökningen för en tid sedan men saknar ditt svar.

Vi är mycket tacksamma om du har möjlighet att svara på frågorna, det tar ca 10 minuter. Svaren hanteras konfidentiellt och du kan alltid kontakta oss om du önskar ta bort dina svar.

Vi gör undersökningen för att öka kunskapen om de faktorer som påverkar guidningens kvalitet och bidrag till ett mer hållbart samhälle. Här hittar du mer information om vår forskning: www.mistrasportandoutdoors.se

Länk till undersökningen: <https://www.netigate.se/a/s.aspx?s=1107713X367081065X10964>

Om du har några frågor är du välkommen att kontakta oss på nedanstående adresser.

Vänliga hälsningar

Olga Milinchuk

Forskare, Mittuniversitetet

olga.milinchuk@miun.se

Peter Fredman

Professor, Mittuniversitetet

peter.fredman@miun.se

Ämne: Sista påminnelsen: undersökning om naturguidning

Till dig som är verksam guide!

Forskningsprogrammet Mistra Sport & Outdoors genomför en undersökning om guidning i naturen. Vi gör undersökningen för att öka kunskapen om de faktorer som påverkar guidningens kvalitet och bidrag till ett mer hållbart samhälle. Vi är mycket tacksamma om du har möjlighet att svara på frågorna, det tar ca 10 minuter. Svaren hanteras konfidentiellt och du kan alltid kontakta oss om du önskar ta bort dina svar. Om du har några frågor är du välkommen att kontakta oss på nedanstående adresser.

Länk till undersökningen: <https://www.netigate.se/a/s.aspx?s=1107713X367081065X10964>

Här hittar du mer information om vår forskning: www.mistrasportandoutdoors.se

Vänliga hälsningar

Peter Fredman

Professor, Mittuniversitetet, peter.fredman@miun.se

Olga Milinchuk

Forskare, Mittuniversitetet, olga.milinchuk@miun.se

Frågorna i enkäten

1. Hur många års erfarenhet av guidning har du? ☐ Mindre än 1 år ☐ 1-2 år ☐ 3-4 år ☐ 5-6 år ☐ 7-8 år ☐ 9-10 år ☐ Mer än 10 år
2. Ungefär, hur många dagar per år arbetar du för närvarande som guide? _____
3. Vilken eller vilka guideutbildningar har du? ☐ Lokal turistguide (auktorisering av turistorganisation/studieförbund) ☐ Nationell certifiering enligt Sveriges Guideförbunds (SveGuide) Yrkesbedömning ☐ Certifierad naturguide (enligt Naturturismens yrkesnämnd) ☐ Certifierad fjällguide (enligt Fjälledarnormen) ☐ Certified Interpretive Guide, CIG (framtagen av Interpret Europe) ☐ Sveriges nationalparks aktörsutbildning ☐ Auktoriserad svensk bergsguide (Svenska Bergsguideorganisationen) ☐ Anna typ av utbildning/certifiering: _____
4. Hur mycket erfarenhet har du av att arbeta som guide i följande landskapstyper – BERGS- / FJÄLLOMRÅDEN 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
5. Hur mycket erfarenhet har du av att arbeta som guide i följande landskapstyper – KUSTOMRÅDEN / MARINA OMRÅDEN 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
6. Hur mycket erfarenhet har du av att arbeta som guide i följande landskapstyper – NATUR NÄRA STADSOMRÅDEN 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
7. Hur mycket erfarenhet har du av att arbeta som guide i följande landskapstyper – SKOGSOMRÅDEN 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
8. Hur mycket erfarenhet har du av att arbeta som guide i följande landskapstyper - STADS- OCH TÅTORTSMILJÖ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
9. När du arbetar som guide, hur viktigt är följande: KOMMUNIKATION och förmåga att skapa en positiv upplevelse så att guidningens innehåll blir intressant, engagerande och underhållande 1 2 3 4 5 6 7
10. När du arbetar som guide, hur viktigt är följande: ORGANISATION, PLANERING och förmåga att skapa en välorganiserad tur 1 2 3 4 5 6 7
11. När du arbetar som naturguide, hur viktigt är följande: SÄKERHET och förmåga att hantera trygghet samt förhindra eller agera korrekt vid en olycka 1 2 3 4 5 6 7
12. När du arbetar som naturguide, hur viktigt är följande: VÄRDSKAP och förmåga att skapa en bra upplevelse, en god stämning i gruppen och hantera eventuella konflikter

1 2 3 4 5 6 7						
13. När du arbetar som naturguide, hur viktigt är följande: SKAPA MEDVETENHET och förmåga att stimulera ett mer miljömässigt hållbart beteende hos deltagarna						
1 2 3 4 5 6 7						
14. Tänk på den guideutbildning du har, i vilken utsträckning uppfyller den kraven som ställs i ditt arbete som guide med avseende på –						
	1 (Not at all)	2	3	4	5 (Completely)	
Kommunikationsförmåga	☐	☐	☐	☐	☐	
Organisations- och planeringsförmåga	☐	☐	☐	☐	☐	
Säkerhetskompetens	☐	☐	☐	☐	☐	
Kompetens i värdskap	☐	☐	☐	☐	☐	
Medvetenhet om ett mer miljömässigt hållbart beteende	☐	☐	☐	☐	☐	
15. I vilken utsträckning känner du behov av vidareutbildning inom naturguidning?						
1 2 3 4 5 6 7						
16. I vilka ämnen skulle du vilja ha vidareutbildning inom guidning?						
☐ Kommunikation ☐ Organisation och planering ☐ Säkerhet ☐ Värdskap ☐ Miljömässigt hållbart beteende ☐ Praktisk guideteknik ☐ Annat ämne _____						
17. Förklara kort vad du gör för att ge din guidning ett tydligt BUDSKAP / TEMA: ____						
18. Förklara kort vad du gör för att göra din guidning VÄLORGANISERAD: ____						
19. Förklara kort vad du gör för att göra din guidning RELEVANT för deltagarna: ____						
20. Förklara kort vad du gör för att göra din guidning GIVANDE för deltagarna: ____						
21. Hur viktigt tycker du att det är att fokusera på miljömässig hållbarhet vid guidning?						
1 2 3 4 5 6 7						
22. I vilken utsträckning fokuserar du på miljömässig hållbarhet när du guidar?						
1 2 3 4 5 6 7						
23. I vilken utsträckning försöker du påverka deltagarna att anta ett mer miljövänligt beteende när du guidar?						
1 2 3 4 5 6 7						
24. Om det är relevant, förklara kort vad du gör för att påverka dina deltagare att anta ett mer miljömässigt beteende? _____						
25. Anser du dig ha tillräckligt med kunskaper för att under guidningen uppmuntra deltagarna till ett mer miljövänligt beteende?						
1 2 3 4 5 6 7						
26. Vilket kön identifierar du dig med?						

○ Man ○ Kvinna ○ Inget av ovanstående
27. Hur gammal är du? ○ Yngre än 20 år ○ 20-29 år ○ 30-39 år ○ 40-49 år ○ 50-59 år ○ 60-69 år ○ 70 år eller äldre
28. Vilken är din högsta utbildningsnivå? ○ Grundskola ○ Gymnasium ○ Universitet / högskola ○ Annan utbildning _____
29. Eventuellt önskar vi ställa ytterligare några frågor till dig i rollen som naturguide. Om du är villig att ställa upp på en intervju (per telefon eller digitalt), vänligt lämna din e-postadress eller telefonnummer i rutan nedan: _____

Bilaga 2

Tildens principer

USA var först i världen med nationalparker och de blev tidigt en stor besöksattraktion. Det fanns dock få restriktioner och rekommendationer om hur turismen borde bedrivas i nationalparkerna. Den förvaltande organisationen kände ett ökande behov av att förbättra situationen och anlidade journalisten Freeman Tilden för att ta fram rekommendationer för hur bra interpretation borde utformas. Rekommendationerna skulle de anställda i nationalparkerna kunna utgå ifrån i sin kontakt med besökarna. Arbetet resulterade i boken *Interpretive our heritage* (Tilden, 1957) där han presenterade sina principer (fritt översatt)

1. Om du inte relaterar det du ser eller beskriver på något sätt till personlighet eller erfarenhet hos deltagaren blir din interpretation steril.
2. Interpretation är inte information. Det är avslöjande baserat på information. Det är olika saker. Men all interpretation inkluderar information.
3. Det är en konstform som kombinerar flera konstformer. Alla konstformer kan man på något sätt lära sig.
4. Målet är inte att instruera utan att provocera, för att få besökarens tankar att stimuleras till egna tankar och handlingar.
5. Försök presentera helheten istället för en enskild del. Sätt alltså saker i sitt sammanhang.
6. Interpretation riktad mot barn får inte vara en utspädd version av vad som ges till vuxna, utan ska ha ett helt eget program.

Principerna anses än idag vara aktuella för att beskriva vad som är bra interpretation (se till exempel Ham, 2018).

Bilaga 3

Interpret Europas checklista för guidning

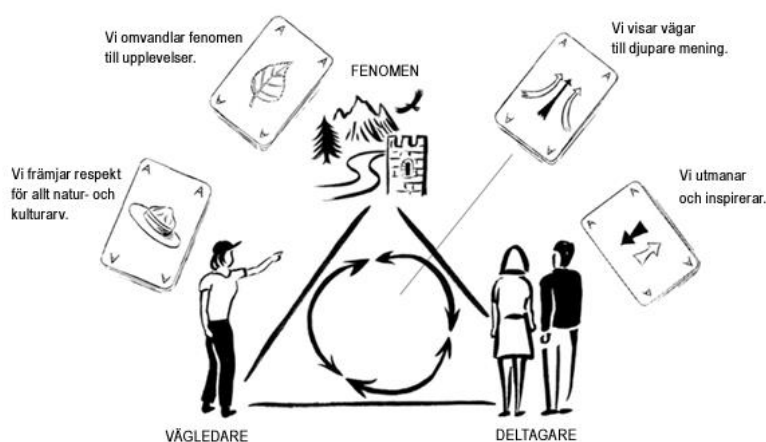
Ett sätt att synliggöra kvalitetsaspekter för interpretation i en naturguidning är de kompetenskrav för guider som tagits fram av Interpret Europe. Det är en europeisk organisation som främjar forskning och verksamheter inom naturvägledning och interpretation om natur- och kulturarv. Organisationen har en utbildning för de som guidar om natur- och kulturarv - Certified Interpretive Guide²⁵. Handledningen för utbildningen är *Praktisk interpretation – för guider i natur- och kulturarv*²⁶. I den finns en checklista om vad guiden behöver kunna för att få bli godkänd. Listan bygger på de fyra element / ässen som Interpret Europe använder för att sammanfatta vad interpretation kan åstadkomma:

- Omvandla fenomen till upplevelser
- Utmana och inspirera
- Erbjudar vägar till djupare mening
- Främja respekt för allt natur- och kulturarv.

I utbildningsmaterialet visas mer detaljerade krav för vart och ett av de fyra ässen. Det betonas att guiden behöver ha tillräcklig kompetens inom alla delar för att vara en bra guide. Det ingår krav på guiden att kunna göra pedagogiska kopplingar mellan det som deltagaren upplever och frågor om hållbar utveckling. Interaktion med och mellan deltagarna värderas högt. Under planeringen av guidningen bör guiden ta fram ett tema som hen bör sträva efter att deltagarnas fokus närmar sig.

Varje äss kopplas till en av de fyra delarna i modellen: vägledaren (guide), fenomenet, deltagarna och temat (i mitten). Se figur 12.

Figur 12. Interpretationstriangeln med de fyra ässen (efter Ludwig, 2018)

²⁵ www.slu.se/cig

²⁶ <https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-naturvagledning/publikationer/handledningar-och-stod/praktisk-interpretation---for-guider-i-natur-och-kulturarv/>

Checklistan är indelad i fyra delar, vilka motsvarar de fyra ässen. Varje del innehåller ett antal frågeställningar. Frågorna sorteras under följande rubriker: *Guidens insats*, *Kontakten med fenomenet*, *Involvering av deltagarna* och *Att spåra temat*.

Guidens insats

- Var guiden entusiastisk?
- Var alla hens anmärkningar begripliga?
- Var guiden trovärdig och var all information korrekt?
- Fick guiden fram sitt budskap på ett övertygande sätt?
- Var guidens talade språk och kroppsspråk genomgående lämpliga?

Frågorna handlar om att guiden bör vara entusiastisk, tydlig, trovärdig, kunnig, övertygande och använder ett lämpligt språk och kroppsspråk.

Kontakt med fenomenet

- Fokuserade den guidade turen på fenomenet?
- Betonades fenomenets unika kvaliteter?
- Kunde alla fakta verifieras på plats?
- Var gruppen formerad på ett bra sätt i förhållande till fenomenet?
- Fanns det ett intressant avslöjande?

Dessa frågor handlar om hur guiden underlättar deltagarnas kontakt med och lärande om det fenomen som guidningen utgår ifrån, dvs den plats, det objekt eller landskap som deltagarna upplever med sina sinnen under guidningen.

Involvering av deltagarna

- Var alla deltagare hela tiden fokuserade på guidningen?
- Innehöll guidningen förstahandsupplevelser med fenomenet?
- Uppmuntrades deltagarnas reaktioner, till exempel genom öppna frågor?
- Hade deltagarna möjligheten att berätta om något från sitt vardagsliv?
- Kunde guiden fånga upp bidrag som kom från gruppen?

Dessa fem frågor fokuserar på hur guiden involverar deltagarna genom att bibehålla deras uppmärksamhet, erbjuda förstahandsupplevelser med fenomenet samt interagera med dem genom dialog som kopplar till deras vardagsliv och för att fånga upp deras reaktioner. Och inte minst att kunna anpassa guidningen utifrån dialogen med deltagarna.

Att spåra temat

- Fanns där ett tydligt tema?
- Kom guidningen till ämnets kärna?
- Behandlades fakta och meningsfullhet på ett liknande sätt?

- Användes olika stegstenar²⁷?
- Uppmuntrade guidningen positiva känslor för natur- och kulturarv direkt eller indirekt?

Dessa frågor handlar om huruvida guiden har ett för deltagarna tillräckligt tydligt tema och om guiden använder det på ett bra sätt så att det har erbjudits vägar till djupare meningsskapande för deltagaren. Olika kommunikativa element (så kallade stegstenar) kan användas för att hjälpa deltagarna att få tillgång till fenomenet. I denna grupp av frågor ingår även om guiden uppmuntrade till positiva känslor för natur- och kulturarv.

²⁷ Stegstenar är ett begrepp som används i handledningen *Praktisk interpretation* för att beskriva "kommunikativa element som hjälper våra deltagare att få tillgång till våra fenomen". Exempel på stegstenar är förklaring, konstnärliga uttryck, illustrationer och olika sätt att berätta om fenomenet (Ludwig, 2018).

